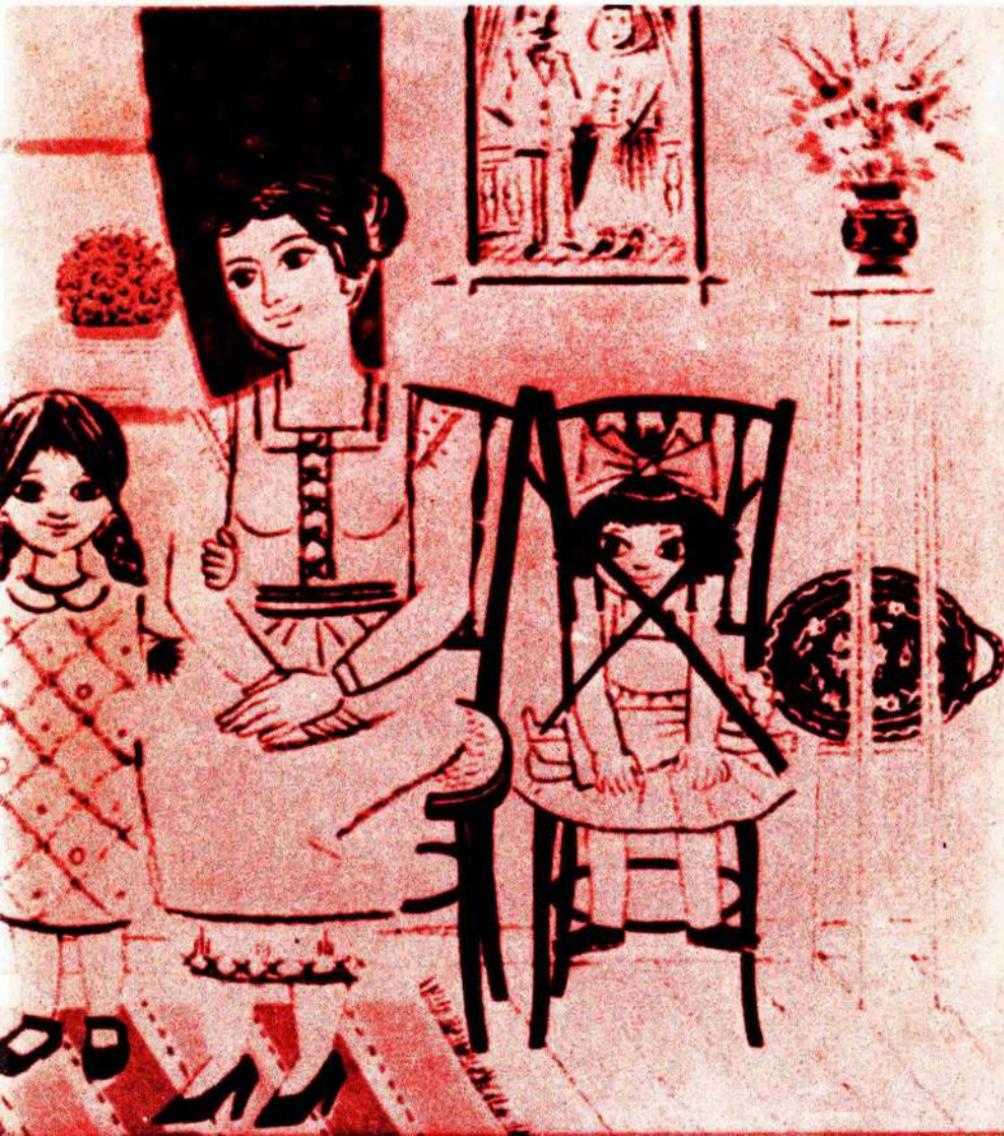

ἡ ὄινογέρεια
κό ὄινογένειαιας ὅιναιο
εις πειά γυναικεία ὅμάδα

Στήν δμάδα πού ξέβγαλε αύτή τή μπροσούρα εζ-
μαστε περίπου δέκα γυναικες. "Ολες έκτός άπό μιά
-πού μένει μόνη της -"έχουμε οίκογένεια" γονεῖς
άδελφια, σύζυγο ή σύζυγο καί παιδιά. Ο τρόπος πού
λειτουργεῖ ή "δμάδα" μας δέν είναι αύτός πού θά
θέλαμε. Είμαστε περισσότερο γνωστές πού συζητάμε
πάνω σέ πάρα πολλά κοινά ή ίδιαίτερα προβλήματα.
Δέν καταφέραμε νά λειτουργήσουμε ποτέ όσο συλλο-
γικά θά θέλαμε. Δέν κάναμε ή δέν μπορέσαμε νά κά-
νουμε κάτι περισσότερο "πρακτικό".

Τό φυλλάδιο αύτό βγῆκε χωρίς μεγάλη βεβαιό-
τητα γιά τή χρησιμότητά του σχετικά μέ μᾶς καί
τίς άλλες γυναικες. Έκφραζει μάλλον προσωπικές καί
άρκετά μονόπλευρες άπόψεις σχετικά μέ ένα τόσο
σοβαρό καί πολύπλευρο θέμα, δπως είναι ή οίκογέ-
νεια. Δέν τολμήσαμε νά θίξουμε σέ βάθος μερικά
άπ'τά βασικότερα θέματα καί πρό παντός τό βασικό-
τερο· τή σεξουαλικότητα σέ σχέση μέ τήν οίκογένεια

Βγάλαμε τό φυλλάδιο νομίζοντας ότι πρέπει νά
έκφραστει καί μιά άλλη άποψη σχετικά μέ τήν οίκο-
γένεια καί τό οίκογενειακό δίκαιο, έκτός άπ'τήν έ-
πισημη τῶν γυναικείων σωματείων. Γράψαμε αύτό πού
αισθανόμαστε καί καταλαβαίνουμε στήν καθημερινή μας
ζωή.

Ξεκινήσαμε διαβάζοντας τά άρθρα χωρίς νάμασ-

1

Γυναικεία Όμάδα
ύπεύθυνη σύμφωνα μέ τό νόμο
Κούλα Ταβάνη-Δ.Τσέλιου 7

Διατύπηση: Μαριάννα
τηλ. 735-144

τε "εἰδικοί". Αἰσθανθήκαμε στις τ' ἄρθρα ήταν ἔξω ἀπό "μᾶς". Άρχισαμε νά συζητᾶμε τό πρόβλημα τῆς οἰκογένειας καὶ διαπιστώσαμε στις αύτό εἶναι τό βασικό μας πρόβλημα, πού γύρω του καὶ μέσα του βρίσκονται όλα τ' ἄλλα.

Θέλουμε πολύ ν' ἀρχίσει μιά κουβέντα μ' αὐτά τά θέματα καὶ μ' ἄλλες γυναικες πού ἔχουν τά ೯δια προβλήματα. "Ισως ἔτσι θά μπορούσαμε πιό εύκολα νά μικρύνουμε τό χάσμα ἀνάμεσα στίς ἐπιθυμίες μας καὶ στήν πραγματικότητα.

ΟΙ ΝΟΜΟΙ... ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

"Αν κυττάξουμε πίσω στήν ἴστορία, πρίν ἀπ' τή δημιουργία τῶν τάξεων, θά δοῦμε στις δέν ύπηρχε δίκαιο. Οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ρυθμίζονταν ἀπ' τά ἔθιμα πού ήταν βγαλμένα ἀπ' τούς δρους τῆς ύλικης ζωῆς τῆς κοινωνίας καὶ πού ἐκφράζανε τά κοινά συμφέροντα τῶν μελών τῆς κοινωνικῆς ὁμάδας.

"Ἐτσι ἡ πρωτόγονη κοινότητα δέν ἤξερε τί εἶναι ἡ κλοπή, γιατί δέν ἤξερε τήν ἀτομική ἰδιοκτησία. "Οταν ἡ ἀτομική ἰδιοκτησία ἔγινε θεμέλιο τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, γέννησε καὶ τήν παραβίαση της. Παρουσιάστηκε ἡ κλοπή.

'Απ' τή στιγμή πού ἡ κοινωνία χωρίστηκε σέ τάξεις, πράγμα τό διποτο εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νά ἔχουμε ἀντίθετα κοινωνικά συμφέροντα, τά ἔθιμα δέν ἐπαρκοῦσαν γιά νά ρυθμίσουν τήν συμπεριφορά δλων τῶν ἀτόμων πού τώρα πιά ἀνήκαν σέ διαφορετικές κοινωνικές τάξεις.

"Ωτι ήταν συμφέρον γιά τήν μιά τάξη, μποροῦσε νά εἶναι ἀσύμφορο γιά τήν ἄλλη. 'Η ἀντίληψη γιά τό δίκαιο καὶ τό ἀδικο ἔγινε διαφορετική στίς διάφορες κοινωνικές τάξεις.

'Ο ταξικός χαρακτήρας τοῦ δικαίου ήταν πιό σαφής στή δουλοχτητική καὶ τή φεουδαρχική κοινωνία ἀπ' ὅτι εἶναι σήμερα, χωρίς δόμως αύτό ν' ἀλλάζῃ ούσιαστικά τήν ταξική φύση τοῦ δικαίου. "Ἐτσι στήν συλλογή νόμων τοῦ Χαμουραμπί, Βασιλιά τῆς Βαβυλωνίας (2.000 χρόνια πρίν τήν νέα χρονολογία). ""Αν κανείς χαλάσει τό μάτι τοῦ γυιοῦ τοῦ ἐλεύθερου -λέει ἔνα ἄρθρο- τότε χαλάνε τό μάτι τοῦ φταιχτη. "Αν δόμως χαλάσει τό μάτι τοῦ ἀνελεύθερου δ φταιχτης πρέπει νά πληρώσει μιά μνᾶ ἀσῆμι. "Αν χαλάσουν τό μάτι τοῦ δούλου, τότε δ φταιχτης πρέπει νά πληρώσει στόν κύριο τοῦ δούλου τό μισό τῆς ἀξίας του".

'Ἐπίσης στήν "Ρωσική Ἀλήθεια" τήν πρώτη ἔκφραση φεουδαρχικοῦ δικαίου στήν Ρωσία (XΙ. XΙΙΙ αἰώνας) καθιερώνεται ἀποζημίωση γιά φόνο μέλους πριγκηπικῆς οἰκογένειας, μπογιάρου ,80 γρίβεν (ἀρχαῖο νόμισμα). Γιά φόνο ἐλεύθερου ἀνθρώπου 40 γρίβεν καὶ γιά φόνο δούλου καὶ δουλοπάροικου μόνο 5 γρίβεν.

Τό δίκαιο λοιπόν, ἀντανακλᾶ καὶ ἐκφράζει στήν κοινωνία τίς ἔκάστοτε ύπάρχουσες οἰκονομικές, πολιτικές, κοινωνικές σχέσεις κι ἔχει ἀποστολή νά στεριώνει αὐτές τίς σχέσεις νά τίς διατηρεῖ καὶ νά τίς ὑπερασπίζει πρός ὅφελος τῆς ἔκάστοτε κυριαρχης τάξης.

Οἱ κανόνες δικαίου λοιπόν, σέ γενικές γραμμές, εἶναι ρυθμιστές τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς, ὥστε νά διατηρεῖται ἡ ἀρμόδιουσα κάθε φορά στήν συγκεκριμένη κοινωνία, κοινωνική τάξη ἢ κοινωνική ὅμαδα ἵσορροπία.

· Αποτελοῦν, δηλαδή, ὁδηγούς ὑποταγῆς καὶ συμβιβασμοῦ τῶν πρόσκαιρων ἀτομικῶν συμφερόντων στά διαρκῆ συμφέροντα τῆς ἔκάστοτε ἀκυρίαρχης τάξης στήν συγκεκριμένη κοινωνία, καὶ δημιουργοῦν τίς ἀναγκαῖες συνθῆκες κοινωνικῆς ἵσορροπίας πού συγκρατοῦν ἢ πού δίνουν μιά λύση στίς ἀντιθέσεις πού παρουσιάζονται μές στίς κοινωνικά συγκροτημένες ὅμαδες ἀνθρώπων.

Καὶ βέβαια οἱ κανόνες δικαίου εἶναι ἔνα τίποτα χωρίς μηχανισμό ἴκανό, νά καταναγκάσει τήν τήρησή τους. "Ἐτσι τό δίκαιο προϋποθέτει τήν ὑπαρξη κράτους πού μέ δλους τούς καταστατικούς μηχανισμούς του, τό στρατό, τήν ἀστυνομία, τίς φυλακές, τά σωφρονιστικά καταστήματα, τούς δικαστές καὶ τά δικαστήρια σκοποῦν νά ἔξασφαλίσουν τήν "ἀδιαφιλονίκητη" κυριαρχία τῆς ἔκάστοτε ἄρχουσας τάξης πού ἀκριβῆς νομιμοποιεῖται (ἢ κυριαρχία) μέ τό δίκαιο πού ἢ ἔδια θεσμοθετεῖ.

Βέβαια ὅλα αὐτά δέν λειτουργοῦν τόσο ξεκάθαρα. · Ολόκληρη ἢ ἔκάστοτε κυρίαρχη ἴδεολογία ἀπό τῆς εἰσόδου τῆς κοινωνίας ἀπ' τό πρωτόγονο κοινοτικό καθεστώς στήν ταξική δουμή, προσπαθοῦν νά πείσουν τούς ἀνθρώπους γιά τό πόσο ἀπαραίτητη εἶναι ἢ θέσπιση τῶν νόμων, κι ἢ ὑπακοή σ' αὐτούς, καθώς ἐπίσης κι ἢ ἔξουσία πού ἀποβλέπει στή θεσμοθέτηση καὶ ἐφαρμογή αὐτῶν, κάνοντας ἴδανικά τήν ταπεινοφοροσύνη, τήν πλήρη ὑποταγή καὶ πειθαρχία καὶ τή ἀναμφισθήτητη κι ἀδιαμαρτύρητη ἀποδοχή τῆς "μοίρας" τοῦ καθενός.

· Ακόμη προσπαθοῦν νά μᾶς πείσουν ὅτι τό δίκαιο (ὅπως καὶ τό κράτος) δέν ἔχει καμια σχέση μέ τίς τάξεις, τό ἴδανικό τῆς δικαιοσύνης εἶναι ὑπεράνω τῶν ἐκμεταλλευτῶν καὶ τῶν ἐκμεταλλευόμενων, τῶν ἔξουσιαστῶν καὶ

τῶν ἔξουσιαστῶν, ὑπεράνω ταξικῶν συμφερόντων κι ἀντιθέσεων, μιλώντας μέ περισπούδαστο ὕφος γιά τό: "ἀδιάβλητον τῆς δικαιοσύνης" γιά τήν "ἀνεξαρτησία" της.

"Ἐτσι, διάφοροι μεγάλοι ἀντρες ἔχουν κατά καιρούς "γνωμοδοτήσει":

"· Η ἔξουσία κι ἢ ὑπακοή δέν εἶναι μόνο ἀπό τά πιό ἀναγκαῖα ἀλλά καὶ ἀπό τά πιό συμφέροντα· καὶ ἀμέσως ἀπό τήν γέννηση τους διαχωρίζονται, ἄλλοι μέν νά ὑπακοῦν, ἄλλοι δέ νά ἔξουσιάζουν"

· Αριστοτέλης

--

"· Ο ἀνθρωπος γίνεται ἀληθινά ἐλεύθερος, ὅταν ἀναγνωρίσει πώς πρέπει νά ὑποταχτεῖ στόν νόμο"

Γ. Ντιουράντ

--

"· Εἶναι σωστό καὶ στόν νόμο καὶ στόν ἄρχοντα καὶ στόν πιό σοφό νά ὑποχωρῆς"

· Αριστοτέλης

--

"· Η πειθαρχία εἶναι πολύ μεγάλο ἀγαθό καὶ στήν πόλη καὶ στό στρατό καὶ στήν οἰκογένεια"

Ξενοφών

--

"· Εάν καταλυθοῦν οἱ νόμοι καὶ δοθεῖ στόν καθένα ἢ δυνατότητα νά κάνει ὅτι θέλει, δέν θά ἀφανισθῇ μόνο ἢ πολιτεία, ἀλλά καὶ ἢ ζωή μας δέν θά διαφέρει καθόλου ἀπ' αὐτήν τῶν θηρίων"

Δημοσθένης

--

"· Ο νόμος στήν μεγαλόπρεπη ἴσοτητά του, ἀπαγορεύει τόσο στόν πλούσιο δσο καὶ στόν φτωχό, νά κοιμάται κάτω ἀπ' τίς γέφυρες, νά ζητιανεύει στούς δρόμους ἢ νά κλέψει ψωμί"

· Ανατόλ Φράνς

--

• ~ ~ ~ ~ •

Βέβαια έμεινας οι γυναικες άπ'τις άπαρχές της ταξικής κοινωνίας μέχρι σήμερα θεωρούμεθα πολίτες β' κατηγορίας, φυλακισμένες για αἰώνες μέσα στά νοικοκυριά μας, χωρίς κανένα δικαίωμα, διπλά καταπιεσμένες, κι άπ'την ίδεολογία του έκαστοτε κοινωνικού συστήματος, που για λόγους πού δέν θά έξηγήσουμε έδω, μᾶς ήθελε, κι άπ'τους αντρες πού βέβαια βολεμένοι σ'αυτήν τήν κατάσταση βρίσκουν στό πρόσωπό μας έναν ἄνθρωπο "πλασμένο" για νά τους ύπηρετεῖ. Κι όλα αυτά ἀναγνωρισμένα ἐπίσημα, άπ'την ἐπίσημη δικαιοσύνη θεσμοθετημένη ή καταπίεσή μας, ἀπό νόμους, κώδικες, δικαστικές ἀποφάσεις. Αρκεῖ νά θυμηθοῦμε ότι στήν Ελλάδα τό καθολικό δικαίωμα ψήφου τό άποκτήσαμε τό 1955, κι ότι ἀκόμη κι σήμερα δέν έχουμε ἔξασφαλίσει τό "ΐση ἀμοιβή γιά ίση ἐργασία".

Καί φυσικά, τό σημαντικώτερο κομμάτι του δίκαιου, ὅπου ἐκφράζεται ή κοινωνική μας καταπίεση είναι τό "οἰκογενειακό δίκαιο", μιᾶς κι ἀκόμη κι σήμερα ή οἰκογένεια ἔξακολουθεῖ νά είναι ὁ ζωτικός χῶρος τής ὑπαρξής μας. Ἔτσι λοιπόν, κι σήμερα στό οἰκογενειακό δίκαιο ρυθμίζεται ή κοινωνική μας θέση, τά δρια τῶν δικαιωμάτων μας μέσα στήν οἰκογένεια, οι σχέσεις μας μέ τά γαιδιά μας μέ τόν σύντροφό μας, ή ύποχρεωτική συγκατοίκηση, τό διαζύγιο κι ένα σωρό ἄλλα πράγματα πού ἀφοροῦνται τίς προσωπικές μας σχέσεις. Καί ξαφνικά πρίν ἀπό λίγο καιρό, πού ή κυβέρνηση ἀποφάσισε νά τροποποιήσῃ τόν 'Αστικό Κώδικα, ὅλοι ἀπ'τόν τύπο κι τά μαζικά μέσα ἐνημέρωσης μέχρι κι ἀρκετά γυναικεια σωματεία προσπαθοῦν νά μᾶς πείσουν ότι ἐπιτέλους κατακτήσαμε τήν ἀπελευθέρωσή μας κι ότι ἐπιτέλους θά γίνουμε πραγματικά ίσες μέ τούς αντρες κι πραγματικά εύτυχισμένες. Θά ήταν δῆμως ἀστεῖο νά πιστεύουμε πώς ζητώντας τήν τροποποίηση κανόνων δικαίου κι ἀκόμη ἐπιτυχάνοντάς το, θά κατατούσαμε κι τήν ἀπελευθέρωσή μας. Γιατί, οι κανόνες δικαίου -χωρίς βέβαια νά παραγνωρίζουμε τήν κάποια σημασία τους- κι χρησιμοποιώντας τους στόν ἄγώνα μας-όπως εἴπαμε είτε προσπαθοῦν νά ἀμβύλουν κάποιες ἀντιθέσεις, πού έχουν συσσωρευτεῖ στή ταξική κοινωνία, πρός ὄφελος

τῆς κυρίαρχης τάξης, είτε ἔρχονται ἐκ τῶν ὑστέρων νά νομιμοποιήσουν κάποιες κατακτήσεις τοῦ λαϊκοῦ κινήματος.

Οι πραγματικά ριζικές ἀλλαγές δῆμως γιατί μᾶς θάρθουν μόνο μέ τόν δικό μας ἄγώνα καί τή δική μας πάλαι γιά μιά κοινωνία καλύτερη χωρίς ἀφεντικά καί δούλους χωρίς καταπιεστές καί καταπιεσμένους, σέ μιά κοινωνία πραγματικά ἀνθρώπινη.

Αντιγόνης Μεταξά

Βραβεῖο 'Ακαδημίας' Αθηνῶν
'Η Νέα 'Εγκυκλοπαδεια τοῦ Παιδιοῦ

Οἶκογένεια: "Ετσι δονομάζεται κάθε, σύνολο προσώπων πού συνδέονται μεταξύ τους έξ α' μ α τος καὶ ζοῦν κάτω ἀπό τὴν Ἰδια στέγη. Βασικός δημιουργός τῆς οἰκογένειας εἶναι ὁ ἀντρας καὶ ἡ γυναίκα πού ἔρχονται σὲ νόμιμο γάμο καὶ ἀποκτοῦν ἀπογόνους στὸν κόσμο. Ἀρχηγός κάθε οἰκογένειας εἶναι ὁ πατέρας. Μέ τῇ συνεργασίᾳ τῆς μητέρας φροντίζει γιά τὴν εύτυχία τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, πού βασίζεται στίς πατροπαράδοτες ἡθικές παραδόσεις καὶ κατοχυρώνεται ἀπό τὴν πολιτεία μὲ εἰδικούς νόμους. Ἡ οἰκογενειακή συμβίωση τῶν ἀνθρώπων χρονολογεῖται ἀπό τὰ προϊστορικά χρόνια καὶ δημιουργήθηκε ἀπό τὴν ἀνάγκη πού ἔνιωθε ὁ ἀνθρωπος γιά συντροφιά καὶ ἐπικοινωνία μὲ τούς συνανθρώπους του. Ἡ οἰκογένεια ἀπετέλεσε τὴ βάση τῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἀνάμεσα σ' ὅλους τούς ἀνθρώπους, πού ἀργότερα ἀπετέλεσαν τίς φυλές καὶ τά ξθνη. Ὁ Ἑλληνικός λαός ἐκτιμᾶ Ἰδιαίτερα τά ἀγαθά τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς καὶ τά μέλη τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογένειας συνδέονται πολὺ στενά μεταξύ τους καὶ ἀγαποῦνται εἰλικρινά καὶ θερμά.

~ · · · · ~

Μεγαλώνοντας μαθαίνουμε...

ὅτι ἡ δλοκλήρωση τοῦ ἀνθρώπου περνάει μέσα ἀπό τὴν οἰκογένεια. "Οτι προορισμός τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νά παντρευτεῖ καὶ νά κάνει παιδιά. "Οτι ἡ οἰκογένεια ὑπῆρχε πάντα. "Οτι κοινωνία χωρίς οἰκογένεια εἶναι ἀνύπαρκτη. Μαθαίνουμε ὅτι ἡ οἰκογένεια καλύπτει τίς συναισθηματικές ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων, ἀνάγκες ζεστασιᾶς, θαλπωρῆς καὶ ἀσφάλειας στίς σχέσεις.

Τί εἶναι ὅμως ἡ οἰκογένεια; Υπῆρχε πάντα; Ποιές εἶναι ἡ λειτουργίες της; Ποιά ἡ δομή της;

πως διαμορφωθῆκε η οικογένεια

Οἱ δύο βασικοὶ πόλοι γύρω ἀπ' τούς δοπούους περιστρέφεται ἡ ἀνθρώπινη ζωή εἶναι ἡ παραγωγή τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ ἀναπαραγωγή τοῦ εἶδους.

Στίς πρῶτες ἀνθρώπινες κοινωνίες τό γέννημα καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν -δηλ. ἡ ἐκμάθηση τῶν γνώσεων καὶ τῆς πείρας τῆς κοινότητας στά νέα της μέλη- γινόταν ἀπ' δόλους, σάν μιά ἀναγκαία διαδικασία γιά τὴ συνέχιση τῆς διάδασης κυριολεκτικά γιά νά μπορέσει νά ἐπιβιώσει. Σ' αὐτή τῇ φάση οἱ διακρίσεις δέν εἶχαν καμιά σκοπιμότητα νά ὑπάρχουν. Ἡ παραγωγή ἦταν ἀχώριστα δεμένη μέ τὴν ἀναπαραγωγή.

Στή πορεία ὅμως, μέ τίς διάφορες ἐφευρέσεις, (ἀκόντιο, ἀλέτρι), δταν ἡ παραγωγή δλο καὶ αὔξανεται, δημιουργεῖται ἡ ἀνάγκη νά καταμεριστεῖ ἡ ἐργασία ἀρχικά κατά φύλο καὶ κατά ήλικια. Οἱ ἐνήλικοι ἀντρες τραβοῦν γιά τό κυνήγι, οἱ γυναῖκες ἀσχολοῦνται μέ τὴν τροφοσυλλογή καὶ τίς καλλιέργειες, τά παιδιά τίς βοηθοῦν καὶ οἱ γέροντες -μιά καὶ κατέχουν τῇ γνώση- ἔχουντη γενική ἐποπτεία στήν κοινότητα.

Ο κυνηγός ὅμως δέν ἰδιοποιεῖται τό κυνήγι του, μά το μοιράζεται μέ τὴν ὑπόλοιπη κοινότητα. Οὔτε οἱ γυναῖκες τά παιδιά πού γεννοῦν τά θεωροῦν δικά τους, μά κι αὐτά ἀνήκουν στήν κοινότητα, πού ἔχει ἀμεση ἀνάγκη, τόσο ἀπό τροφή, δσο καὶ ἀπό πολλά χέρια γιά νά ἐπιβιώσει. Η κοινότητα στηρίζεται πάνω στή συλλογική δουλειά- προσφορά τῶν μελῶν της μιά κι ἡ παραγωγή κι ἡ ἀναπαραγωγή εἶναι τόσο ἀβέβαια καὶ ὅμως τόσο ἀναγκαῖα.

"Οταν οἱ ἀνθρωποι ἔμαθαν νά καλλιεργοῦν τή γῆ, τεράστιες ἀλλαγές ἀκολούθησαν, πού ἄλλαξαν τή κοινωνική καὶ πνευματική ζωή, ἀλλά καὶ τὴν ἵδεολογία τῶν ἀνθρώπων. Τώρα πιά ἡ κοινωνία ἔχει τή δυνατότητα νά τρέψει ἄτομα μή ἀμεσα παραγωγικά. Ο χωρισμός σέ τάξεις ἔχει πιά γίνει πραγματικότητα. Κάποιοι βάζουν σημάδια πάνω στ' ἀντικείμενα -εἶναι δικά τους- Τό ἀμέσως ἐπόμενο βῆμα θάναι ἡ προσωπική ἐπιβολή κι ἡ ἔξασκηση τῆς ἔξουσίας. Αποτελέσματα καὶ τά δυό μιᾶς κοινότητας

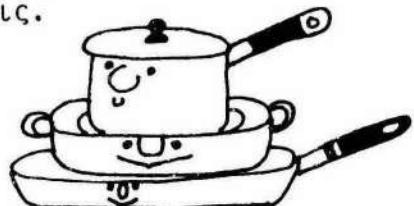
νωνίας πού χωρίζει τούς άνθρωπους σέ κατηγορίες. Τά δάντικες πού φτιάχνουν οι τεχνίτες γίνονται έμπορεύματα -τό τέμημα γιά τήν άνθρωπότητα θάνατο ή άντα γωνισμός.

Σ' αυτή τήν καινούργια κοινωνία πού διαμορφώνεται γιά νά έξυπηρετήσει τίς άνάγκες τής παραγωγής και τής άνταλλαγής τῶν έμπορευμάτων οι γυναῖκες θά μείνουν έξω. Ή άναπαραγωγή, πού είναι συνδεδεμένη μέ τίς λειτουργίες τοῦ σώματός τους, θά γίνει μιά "ίδιωτική ύπόθεση". Τά έμπορεύματα, ή έξειδίκευση, ή έπιβολή, ή έξουσία, ή ίδιοκτησία, δ' άνταγνωνισμός -κι δλα τά "καλά" πού φέρνει μαζί της μιά έμπορευματική παραγωγή, μιά ταξική κοινωνία -θά τήν κλείσουν στό σπίτι, δούλα αύτη, προτοῦ ύπάρξουν άκόμα δοῦλοι.

"Ομως τά παιδιά, πούχει τό χάρισμα νά γεννᾶ, είναι πολύτιμα. "Οχι ίδιας πιά γιά τήν κοινότητα, άλλα γιά νά βοηθοῦν νά σοδιάζονται πλούτη σέ κάποιο συγκεκριμένο άφέντη. Αυτός θέλει νά τάχει στήν κατοχή του. Νάναι δικά του. Οι γυναῖκες κλείνονται στό σπίτι -στούς γυναικωνίτες -καί είναι κοινωνικά άποδεκτές πιά μόνο σάν μάνες καί γυναῖκες κάποιου αντρα. "Ετσι μαζί μέ τήν άτομική ίδιοκτησία γεννιέται καί ή οίκογένεια, δ' ίδιωτικός χώρος δπου άναπαράγεται ή ζωή.

Μ' άρκετές άλλαγές μέσα άπ' τό πέρασμα τῶν αἰώνων, ή οίκογένεια, έξακολουθεῖ νά ύπάρχει ώς τίς μέρες μας, στενά δεμένη μέ τίς οίκονομικές σχέσεις.

Στά πρώτα χρόνια τής καπιταλιστικής άνάπτυξης ή οίκογένεια ήταν ταυτόχρονα καί παραγωγική μονάδα. Ή άναπτυξη τής τεχνολογίας ίδιας διαχώρισε έντελως τήν παραγωγή άπό τήν οίκογένεια, διέντας παράλληλα "έλευθερο χρόνο" γιά "προσωπική ζωή" στούς άνθρωπους. Αύτό τό γεγονός σήμερα άνοιγει καινούριους δρόμους γιά τίς άνθρωπινες σχέσεις.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΡΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ... ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Σήμερα ζοῦμε σέ μιά κοινωνία, πού ή βάση της είναι ή παραγωγή έμπορευμάτων.

"Τό έμπόρευμα είναι προϊόν πού φτιάχνεται γιά νά άνταλλαγεῖ στήν άγορά, άντιθετα μ' ένα άλλο πού φτιάχνεται γιά άμεση κατανάλωση. Κάθε έμπόρευμα πρέπει νά έχει άξια χρήσης καί άνταλλακτική άξια. Πρέπει νά έχει άξια χρήσης, γιατί διαφορετικά κανείς δέν θά τό άγοράσει. Άπ' τήν άλλη μεριά κάθε προϊόν πού έχει χρησιμότητα, δέν είναι άπαραίτητο νά έχει καί άνταλλακτική άξια. "Έχει άνταλλακτική άξια, μόνο άν ή κοινωνία μέσα στήν άποια παράγεται βασίζεται στήν άνταλλαγή, είναι δηλαδή μιά κοινωνία πού ή άνταλλαγή γίνεται σέ πλατιά κλίμακα..."

Πράγματι σήμερα ή παραγωγή έμπορευμάτων έχει φτάσει στά μεγαλύτερα έπιπεδα άνάπτυξης. "Ομως παρ' όλα αυτά υπάρχει ένα μέρος τής παραγωγής πού δέν είναι έμπορευματικό. Τά προϊόντα πού παράγουν καί καταναλώνουν οι άγροτες -γιά τούς έσωτούς τους- δπως καί τά προϊόντα πού παράγονται καί καταναλώνονται μέσα στό σπίτι είναι μόνο άξιες χρήσης.

Οι δουλειές τοῦ σπιτιού, δπως καί ή άνατροφή τῶν παιδιών, άποτελοῦν μιά τεράστια ποσότητα έργασίας -έξω από τό έμπορευματικό κύκλωμα -πού είναι ίδιας κοινωνικά άπαραίτητη. Η κοινωνία μας ίδιας, μιά κοινωνία πού βασίζεται στήν έμπορευματική παραγωγή δέν άναγνωρίζει τήν οίκιακή έργασία σάν πραγματική δουλειά, γιατί βρίσκεται έξω από τό έμπορευματικό κύκλωμα, έπειδή δηλαδή δέν γίνεται σέ κοινωνική βάση, άλλα μέσα στό ίδιωτικό χώρο τοῦ σπιτιού*

Κάθε οίκογένεια λοιπόν, κάθε νοικοκυριό άποτελεῖ μιά "Η έργασία πού δημιουργεῖ άνταλλακτική άξια είναι κοινωνική έργασία" Κ. Μάρξ (Κριτική τής Πολ. Οίκονομίας)

Ιδιωτική μονάδα παραγωγής καί ταυτόχρονα είναι μιά μονάδα κατανάλωσης. Στέις μέρες μας οι έτοιμες τροφές, οι κονσέρβες, τό έτοιμα ρούχα, οι ήλεκτρικές συσκευές λιγοστεύουν τις όμεσες άξεις χρήσης πού παλιότερα έφτιαχναν οι γυναίκες. "Έτοι ύπάρχει ή τάση ή έργατική δύναμη ν' αναπαράγεται μ' έμπορεύματα πού παράγονται καπιταλιστικά καί μέ ύπηρεσίες, πού δργανώνονται και προσφέρονται καπιταλιστικά. "Ομως άπό έρευνες πού έχουν γίνει, ύπάρχουν μερικά διαφωτιστικά στοιχεία, πού δείχνουν, κατά μέσο όρο, τό χρόνο πού χρειάζεται για τή παραγωγή προϊόντων στό σπίτι. "Στή Σουηδία δλες οι γυναίκες, ξοδέύουν 2.340 έκατομ.ώρες τό χρόνο για οίκιακή έργασία, σέ σύγκριση μέ τις γυναίκες στή Βιομηχανία, πού ξοδεύουν 1.290 έκατομ.ώρες. Ή Τζέης Μανχάταν Μπάνκ ύπολογίζει ότι ή συνολική δουλειά μιᾶς γυναίκας τήν έβδομάδα, φτάνει στής 99,6 ώρες".

γυναικας την ερομεσι, φτιανετ οτις οι, οι προ-
Παρ' ζλα αυτά ή έπεκταση των έμπορευμάτων στό χώρο του
σπιτιού, έχει σάν αποτέλεσμα την έπαγγελματική άπασχό-
ληση της γυναικας (για νά τα βγάλουν πέρα) πάντα βέ-
βαια σάν συμπληρωματική έργασία καλ συγχρόνως περι-
θωριακή. Η γυναικεία έργασία είναι μια κυρίαρχη τά-
ση του ύστερου καπιταλισμού, ἀν καλ κατά διαστήματα
ύπαρχουν- ἀνάλογα μέ τις ἀνάγκες του- κάποιες διακυ-
μάνσεις.

"Ολη ή έργασία πού παράγεται σ'ένα νοικοκυριό πληρώνεται μέ τό μισθό πού παίρνει ό σύζυγος. Ο πατέρας-σύζυγος γιά νά συντηρεῖται "πληρώνει" τή δουλειά τῆς γυναίκας-συζύγου καί συντηρεῖ συγχρόνως καί τά παιδιά. Ο μισθός δηλ. ένός άνθρωπου άγοράζει καί τῶν δυό τήν έργασία καί ταυτόχρονα άναθρέφοντας καί μορφώνοντας τά παιδιά, ή οίκογένεια έτοιμάζει τό αύριανό έργατικό δυναμικό, άνεξοδα, γιά τούς βιομήχανους καί τό κράτος. Σ'όλη αύτή τή διαδικασία οί γυναίκες σάν μητέρες και νοικοκυρές μειώνουν τό κοινωνικό κόστος τῆς άναπαραγωγῆς καί τής διατήρησης τής έργατικής δύναμης. Γιά τίς δουλειες τοῦ σπιτιοῦ καί τήν άνατροφή τῶν παιδιών, ξοδεύεται μιά τεράστια ποσότητα παραγωγικής δύναμης, πού είναι σχεδόν άπλήρωτη -κάτι σάν τήν έργασία τῶν δούλων στό δουλοκτητικό σύστημα. Σήμερα μέ τήν παράταση τοῦ χρόνου έκπαιδευσης τῶν νέων, έξ αἰτίας τής έξειδίκευσης πού άπαιτεῖται στή παραγωγή, ή έργα-

σύνα αύτή τῶν γυναικῶν ἀποκτᾶ μεγαλύτερη σπουδαιότητα.

Μιά λοιπόν άπό τίς κύριες λειτουργίες της οἰκογένειας, είναι καθαρά ἡ οἰκονομική καί αὐτό φαίνεται καλύτερα, δταν μιά οἰκογένεια διαλύεται. Ὁ ἄντρας είναι ύποχρεωμένος νά πληρώνει τήν ἔργασία τῆς γυναίκας, είδικά δπου ύπάρχουν παιδιά. Ἐπειδή δμως δ μισθός του δέν είναι ἀρκετός νά συντηρήσει δύο οἰκογένειες, βλέπουμε νά θυσιάζονται οι συναισθηματικές του ἀνάγκες στήν ύποχρέωση του νά συντηρεῖ τήν πρώην γυναίκα του καί τά παιδιά. Οι συναισθηματικές ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων, χάνονται μπρός στίς οἰκονομικές.

των, λανσαράς μάρες οποιές συγκρότησε.
'Η πυρηνική οίκογένεια, σάν οίκονομική μονάδα, μπορού-
με νά πούμε ότι είναι πολύτιμη δύναμη ίσορροπίας στό
καπιταλισμό. Αύτή ή οίκονομική λειτουργία της πυρηνι-
κής οίκογένειας, πού δέ ένας "πληρώνει" καί δ' άλλος πα-
ράγει μή κοινωνικά άναγνωρισμένη έργασία, έχει σάν ά-
ποτέλεσμα τή διατήρηση της άνισοτιμίας στίς σχέσεις.
Στό βαθμό πού ή έργασία πού παράγεται στό σπίτι "πλη-
ρώνεται" άπό τό μισθό τοῦ ἄντρα-συζύγου, δημος καί ή
άνατροφή τῶν παιδιῶν, οί πιθανότητες ν' ἀγωνιστεῖ ν'
άλλαξει τούς δρους καί τίς συνθήκες έργασίας του εί-
ναι έλαχιστες. Άπο τήν άλλη μεριά ή γυναίκα, έπειδή
είναι οίκονομικά έχαρτημένη είναι καί συναισθηματικά.
Γίνεται άνικανη νά στηριχτεῖ στίς δικές της δυνάμεις,
γίνεται φορέας συντηρητισμού.

Στόν καπιταλισμό, δύοι οι ἐργαζόμενοι κάνουν μιά δουλειά για νά μπορέσουν νά συντηρηθοῦν. Τούς δίνεται μιά προγραμματισμένη ἔκπαίδευση, πού τούς προετοιμάζει νά γίνουν κάτι ασήμαντο ἢ τίποτα.

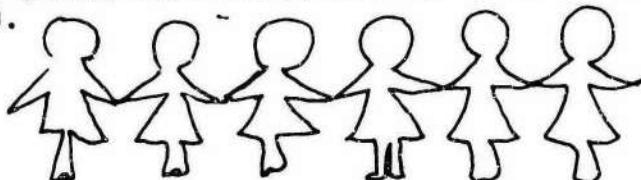
Ἐν τούς δίνει καμιά δυνατότητα ν' ἀναπτύξουν τὴν προσωπικότητά τους, γίνεται καταναγκαστικά καὶ οἱ ἄνθρωποι μεταβάλλονται σὲ ρομπότ.

Γιά ν' ἀντισταθμιστοῦν δλες αὐτές οἱ πιέσεις, ἢ ἀπόλυτη ἐκμετάλλευση καὶ ἡ ἐντατικοποίηση τῆς ἔργασίας, ἔχουν βρεθεῖ διάφοροι τρόποι. Ἡ κατανάλωση ἀντικαθίστα τὴν χαρά πού προσφέρει ἡ δημιουργική ἔργασία καὶ κρατᾶ τούς ἀνθρώπους δλο καὶ πιό δεμένους -δχι πιά μέ ἀλυσίδες -ἀλλά μέ τις ἀνάγκες τους- πραγματικές ή φτιαχτές- στήν εξουσία τῶν ἀφεντικῶν. Ἀπ' εἶναι θλλητή

ίδεολογία της άνδρικης άνωτερότητας, ένθαρρύνει τους αντρες ν' άσκοῦν έξουσία πάνω στήν οἰκογένειά τους. Ο ρόλος τοῦ αντρα στήν οἰκογένεια δυναμώνει τόν έπιθετικό άτομικισμό, τήν αύταρχικότητα καὶ τήν ιεραρχία τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. "Όλες αὐτές οι "άξεις" εἶναι άπαραίτητες για τή διατήρηση καὶ τή συνέχεια τοῦ καπιταλισμοῦ. Σ' αὐτή τήν κοινωνία έχουμε μάθει - καὶ εἶναι κοινωνικά άπαραίτητο- νά ξεθυμαίνουμε πάνω στούς ἄλλους. Ό έπιστάτης στόν έργατη, ο έργατης-σύζυγος στή γυναίκα του καὶ ή γυναίκα στά παιδιά.

'Από τήν ἄλλη μεριά ή γυναίκα εἶναι ύπεύθυνη νά διορθώνει τά λάθη τοῦ συστήματος, νά μειώνει τίς έντασεις, νά γεφυρώνει τό κενό μεταξύ τῆς καθημερινῆς συντήρησης καὶ τῆς σχετικῆς άσφαλειας. Πρέπει νά φροντίζει γιά ένα καλύτερο φαγητό, γιά ένα πιο άνετο σπίτι- σύμφωνα μέ τόν προϋπολογισμό- καὶ νά παρέχει ένα καταφύγιο μετά τήν μονότονη, κουραστική καὶ ἀλλοτριωμένη δουλειά. Εἶναι αὐτή πού πρέπει ν' ἀγωνιστεῖ καθημερινά νά βρει ἄκρη, παρά τήν ἀκρίβεια καὶ τόν πληθωρισμό. Μιά γυναίκα κρίνεται μόνο σάν σύζυγος καὶ μητέρα -ἄλλωστε εἶναι οἱ μόνοι ρόλοι πού τῆς έπιτρέπονται- σύμφωνα μέ τήν ίκανότητά της νά διατηρεῖ τή σταθερότητα καὶ νά βοηθᾶ τήν οἰκογένεια νά "προσαρμόζεται" στήν σκληρή πραγματικότητα. Κατά συνέπεια μεταφέρει τήν ἀξία τῆς σκληρῆς δουλειάς καὶ ύποταγῆς σέ κάθε νέα γενιά ἀνθρώπων. 'Αναγκάζει τά παιδιά νά εἶναι καθώς πρέπει στό σχολεῖο. Συγκρούεται μέ τόν ἀντρα, δταν ριψοκινδυνεύει τή δουλειά του παιρνοντας μέρος σέ μιά ἀπεργία. Μέ ἄλλα λόγια προστατεύει τήν οἰκογένεια ἀπό τήν ἀμεση σύγκρουση τῆς ταξικῆς καταπίεσης παιζοντας τό ρόλο τοῦ κοινωνικοῦ μεσολαβητή καὶ εἰρηνιστή.

Σήμερα πού ή οἰκογένεια δέν εἶναι "παραγωγική" μονάδα, γίνεται φορέας τῆς ἀστικῆς ίδεολογίας καὶ τοῦ συντηρητισμοῦ.

Ο ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ρΟΛΟΣ τΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ Η ΠΩΣ ΦΤΙΑΧΝΟΝΤΑΙ ΑΠΛΟΤΡΙΩΜΕΝΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ

'Η οἰκογένεια παιζει καθοριστικό ρόλο στή διαμόρφωση τής ίδεολογίας καὶ τοῦ χαρακτήρα τῶν ἀνθρώπων.

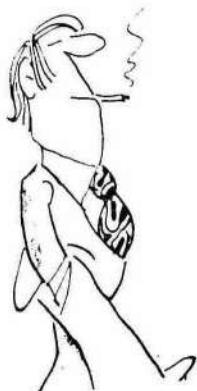
Μέσα στόν ίδιωτικό χῶρο τοῦ σπιτιοῦ τά παιδιά μαθαίνουν τί θά πεῖ ίδιοκτησία καὶ ἀτομικό συμφέρον, πολύ πρίν μιλήσουν. Αύτές τίς έννοιες τίς έσωτερικεύουν, πιστεύοντας δτι εἶναι "αὖντες" καὶ "ψυσικές", ἀκόμα δτι εἶναι δικές τους ίδεες. "Ομως δέν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπό τίς ίδεες πού κυριαρχοῦν. Μαθαίνουν ἀκόμα δτι αὐτό πού έχει σημασία εἶναι δ στενός κύκλος τῆς οἰκογένειας. Μ' αὐτό τόν τρόπο εύκολα γίνονται ίδιωτες, παρά πολίτες. Δέν καταφέρνουμε ν' ἀποκτήσουμε κοινωνική συνείδηση, ἀκριβῶς γιατί δ χῶρος πού κινούμαστε, στά πρώτα καθοριστικά χρόνια τῆς ζωῆς μας, εἶναι περιορισμένος. Σ' αὐτή τήν ἡλικία ἀποδεχόμαστε χωρίς κριτική καὶ ένστερνιζόμαστε τόν ἔγωγό μας καὶ τόν ἀτομισμό, πού ἐπικρατεῖ μέσα στήν οἰκογένεια, ἀρα καὶ στήν κοινωνία.

'Ακόμα τά παιδιά εύκολα προσαρμόζονται στούς κανόνες πού ήδη ύπαρχουν. Μαθαίνουν δτι ύπαρχουν ἀνθρώποι πού ύπαρχουν κάποια ἀνώτερη θέση καὶ κάποιοι ἄλλοι πούναι κατώτεροι. 'Η ιεραρχία πού τά ἀναγκάζουμε νά δεχτοῦν, τά βοηθᾶ νά ἀποδεχτοῦν τήν ιεραρχία τῆς κοινωνίας.

'Η έξουσία πού βλέπουν νά έξασκηται, τούς φαίνεται σάν μιά φυσική κατάσταση καὶ έτοιμάζονται για ν' ἀσκήσουν κι αύτά έξουσία, ἀκριβῶς μέ τόν ίδιο τρόπο. "Οσο πιο ύποταγμένα εἶναι τόσο πιο εύκολα θά καταπιέσουν τούς ἄλλους. Κανείς ποτέ δέν σκέφτεται τί τράβηξε δταν ήταν παιδί. "Ηταν φυσικό νά εἶναι έτσι, καὶ ἀργότερα θάναι φυσικό οἱ ἄλλοι νά ύπακούουν σ' αύτόν. Τό ἀφύσικο θά ήταν νά τό ἀρνηθοῦν. Μ' αὐτό τόν τρόπο διαιωνίζεται ή κατάσταση.

οι ρόλοι

Βλέπουν καθαρά ότι σ' αύτήν τήν κοινωνία οι ρόλοι είναι μοιρασμένοι. 'Ο πατέρας, ή μητέρα, τά παιδιά. "Ετσι μαθαίνουν αύτούς τούς ρόλους. Τί άκριβώς πρέπει νά κάνει κάθε πατέρας, δέν χρειάζεται νά τό σκεφτεῖ, νά άποφασίσει, άλλα τό βρίσκει έτοιμο μέσα του. Δέν χρειάζεται νά έχηγήσουμε στά παιδιά ότι ή δουλειά και τά λεφτά είναι σπουδαῖα ύπόθεση. Τό ξέρουν ότι δι πατέρας πού δουλεύει και φέρνει τά λεφτά, είναι τό πιό σπουδαῖο πρόσωπο μέσα στό σπίτι. Αύτή ή σπουδαιότητα είναι άπαραίτητη νά συνοδεύεται άπό σκληρότητα, ίκανότητα γιά διεύθυνση τοῦ σπιτιοῦ, έξουσία άπεναντί στούς άλλους, αύταρχικότητα, δύναμη. Άντιθετα, οί ταπεινοί τοῦ κόσμου (μέσα στό σπίτι ή γυναίκα και τά παιδιά) πρέπει νάνται γεμάτοι γλυκύτητα, άγαπη, τρυφερότητα, καλωσύνη, ύποταγή, νά προσπαθοῦν νά έξυπηρετοῦν τόν πατέρα, πού δίνει άσφαλεια στό σπίτι, έδραινει τό νόμο και τή τάξη, πού είναι άνικανη νά έπιβάλλει ή μητέρα. Άκομα κι αν αύτόν τόν φοβούνται και τόν μισούν, ύπάρχει τό άλλο μισό, συμπλήρωμα τῆς έξουσίας, ή γυναίκα πού μέ τήν ύπομονή και τήν καλωσύνη έξισσοροπεί τήν κατάσταση. "Ετσι ή έξουσία έμφανίζεται μέδύο πρόσωπα. Ή γλυκύτητα συνδυάζεται μέ τόν φόβο, γιά τό χειρότερο πού θά πάθουν, αν δέν ύπακούσουν. Όι ρόλοι αύτοί είναι τό άποτέλεσμα μιᾶς κοινωνικής κατάστασης. Υπάρχουν σ' δλες τίς κοινωνικές διμάδες και άναπαράγονται συνεχῶς στό σχολεῖο, στήν έκκλησία, στό έργοστάσιο, στό γοσοκομεῖο, στήν "άσφαλεια".

η οικονομική εξαρτηση — η εξουσία —
η ηθικη της παραγωγικοτητας

Τά παιδιά είναι πάντα οίκονομικά έξαρτημένα. "Ετσι μαθαίνουν νάνται άνελεύθερα. Γιά νά άποκτήσουν μερικά πράγματα πού έπιθυμοῦν πρέπει νά ζητήσουν, νά παρακαλέσουν, νά χρησιμοποιήσουν τή γοητεία τους, νά μάθουν τά κόλπα τῶν μεγάλων. Αύτό έπιδρα και στήν ύπόλοιπη ζωή τους. "Οταν θά είναι έργαζόμενοι πάλι θά πρέπει νά ζητήσουν, νά παρακαλέσουν γιά λεφτά, άπ' τόν πατέρα-άφεντικό. Μερικές πενταροδεκάρες γιά κάτι πού τόχουν άφανταστα άνάγκη.

Σ' αύτή τήν κοινωνία οι άνθρωποι είναι έξασφαλισμένοι όταν έχουν χρήματα. Πάντα δημος τά λεφτά τά κρατοῦν κάποιοι πούχουν έξουσία, πού έξαρτάσαι άπ' αύτούς, πού πρέπει νά τάχεις μάζι τους καλά, νά προσαρμόζεσαι στίς θελήσεις τους. Διαφορετικά, θταν δέν είσαι "έν τάξει" τό χαρτζηλίκι κόβεται ή άπωλεσαι, θταν μεγαλώσεις και δέν δέχεσαι νά στερεῖσαι τά πάντα. Υποτάξουν και θά ζήσεις. "Αν σηκώσεις κεφάλι καμιά σου έπιθυμία δέν πρόκειται νά γίνει πραγματικότητα.

"Η προσαρμογή στίς θελήσεις τῶν άλλων, σημαίνει άποδοχή τῶν κανόνων πού βάζουν αύτοί πού στέκονται ψηλά. Όι κανόνες αύτοί γίνονται μέ τόν καιρό δικοί μας, τούς άποδεχόμαστε, τούς ένστερνιζόμαστε, τούς έσωτερικεύουμε. Παύουμε άπ' αύτή τή στιγμή και μετά νά κριτικόφουμε, νά άμφισβητοῦμε τά δεδομένα. Βρίσκουμε ότι πάντα πρέπει νά ύπάρχουν άρχηγοι, προϊστάμενοι γονεῖς. Διαφορετικά, μόνοι μας δέν μποροῦμε νά τά καταφέρουμε.

"Η πίστη στήν άνικανότητα και στήν άδυναμία μας βοηθά τό σύστημα νά δουλεύει ρολδι. Αύτοί μποροῦν νά έπιβάλουν τήν τάξη, έμεις τρογώμαστε, τσακονώμαστε, δέν μποροῦμε νά τά βροῦμε. "Ετσι γίνεται εύκολα πιστευτό ότι δέν κρατάμε έμεις πού δουλεύουμε τό έργοστάσιο, άλλα οι άλλοι άποφασίζουν. Δική τους είναι ή δουλειά

"Ολ' αύτά παίρνονται γιά δεδομένα στό μυαλό τοῦ παιδιοῦ. Μ' αύτό τόν τρόπο γίνεται δεκτό ότι πρέπει νά ύπάρχουν έξουσιαστές και έξουσιαζόμενοι, ύποταγή και έξουσία, προϊστάμενος και ύπαλληλοι, πατέρας και παιδιά.

Μποροῦμε λοιπόν νά γίνουμε μέλη τῆς Κοινωνίας, ἀν ἄφου ἐνστερνιστοῦμε δλα αὐτά, γίνουμε ἀτομα αὐτοκαταπλεζόμενα καί λέμε κάθε τόσο στόν ἑαυτό μας τί πρεπει καί τί δέν πρέπει νά κάνει. Ποιό εἶναι τό σωστό καί πιό τό λάθος, δχι μέ έλεύθερη βούληση, ἀλλά ἔχοντας στό νοῦ μας τά κοινωνικά πρότυπα. Τό πρώτο θύμα εἶναι ὁ ἑαυτός μας καί ή εύτυχία μας. "Υστερα συνέχιζοντας νά μεγαλώνουμε θά μπορέσουμε νά κάνουμε καί τούς ἄλλους δυστυχισμένους.

Ο γάμος

"Η μόνη νόμιμη μορφή γιά τήν ἀναπαραγωγή τῆς ζωῆς καί γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ σεξουαλικοῦ ἐνστικτου εἶναι ὁ γάμος. "Αν καί θεωρητικά γιά τούς ἄντρες ὑπάρχει κι ἄλλη διεξοδος, ἡ πορνεία, ὅμως μόνο μέσα στό γάμο μπορεῖς νόμιμα νάχεις σεξουαλικές σχέσεις. Γιά τίς ἄλλες μορφές σχέσεων ὑπάρχει πάντα ἡ κοινωνική κατακραυγή. "Ετσι ὁ γάμος, ἀν, καί κανεὶς δέν τό λέει καθαρά εἶναι ὑποχρεωτικός καί συνήθως ἴσσοβιος.

Γι' αὐτό ἐκπαιδευόμαστε ἀπό μικρά παιδιά. Μέσα στήν οἰκογένεια ἐπιβάλλεται σεξουαλική καταπίεση. Τό παιδί ἀπαγορεύεται ν' ἀγγίζει, τουλάχιστον φανερά, τίς γεννητικές του περιοχές, νά φιλᾶ τούς ἀνθρώπους στό στόμα. Ἀκόμα καί στά παιγνίδια πού παίζονται μέ τούς γονεῖς, ξέρουν ὅτι μερικές περιοχές εἶναι ἀπόλυτα ἀπαγορευμένες. "Ετσι ἡ εύχαριστηση συνδέεται μέ τό παράνομο, τό κρυψό. "Οταν ἐκπαιδευτοῦμε ν' ἀπωθοῦμε τά ἐνστικτά μας καί τίς παρορμήσεις μας, ὅταν καταφέρουμε νά ἔλεγχουμε τίς ἀντιδράσεις μας, ὅταν πιά ἡ ἀστυνόμευση τοῦ ἑαυτοῦ μας ἔχει συντελεστεῖ, ὅταν ἡ ἀποξένωση ἔχει συντελεστεῖ, ὅταν ἔχουμε ἀποδεχτεῖ τούς κανόνες πού βάζει ἡ ταξική κοινωνία, τότε εἶναι εύκολο καί ὁ γάμος νά γίνει ἴσσοβιος.

Κάθε φορά πού ἀπό τά βάθη τῆς συνείδησης μας θ' ἀντιδράσουμε, θάρθει ἡ "Ψυχρή λογική" νά μᾶς πεῖς ὅτι αὐτά εἶναι τρελλά πράγματα, ἔξω ἀπό κάθε λογική, πού στήν ούσια σημαίνει, ἔξω ἀπό τίς ἰδέες πού κυριαρχοῦν. Τίς περισσότερες φορές ὅμως οὕτε κάν τό σκεπτόμαστε.

Αὐτόματα ἡ σκέψη ἀποδιώχνεται, ἀπωθεῖται. Τότε τό μόνο πού μᾶς μένει εἶναι ὁ χῶρος τῆς φαντασίας. Γιά τίς γυναῖκες τά σινερομάντζα καί τά σήριαλ τῆς τηλεόρασης, τό ποδόσφαιρο καί τό καφενεῖο γιά τούς ἄντρες. Σ' αὐτά ἐκτονώνται οἱ ἀντιδράσεις τῆς δυστυχισμένης καί μίζερης ζωῆς μας. Στό τέλος-τέλος μπορεῖς νά σβήσεις τό φῶς καί νά φανταστεῖς ὅτι κάνεις ἔρωτα μέ τόν Μάρλον-Μπράντο ἢ τήν Μαΐριλυν Μονρόε. Εἶναι κι αὐτό ἀπόδειξη μιᾶς κάποιας ψυχικῆς ἀντίδρασης.

"Ετσι, γινόμαστε παθητικοί, διστακτικοί, φοβισμένοι ἀνελεύθεροι, ὕπουλοι, ὕποταγμένοι, εὔκολα θύματα τῆς κάθε ἔξουσίας κι ἐπιρροῆς, χωρίς θάρρος καί ἐπίγνωση τοῦ τί γίνεται μέσα μας, χωρίς κινητικότητα-παρά μόνο ἐπιφανειακή- ἀκαμπτοί, κουτοί, πεισματάρηδες, μέ "δικές" μας ἰδέες ἀντικοινωνικοί καί "κοινωνικότατοί" ταυτόχρονα.

Στό νά ἐκπαιδευτοῦμε κατάλληλα καί νά γίνουμε ἔτοιμοι γιά γάμο συμβάλλει ἀφάνταστα, τό αἴσθημα πού ἔχουμε γιά νομιμοποίηση τῶν σχέσεων μας. Ἡ παρανομία μᾶς δημιουργεῖ προβλήματα. Συνήθως δέν ξέρουμε τό γιατί. Τό σύγουρο ὅμως εἶναι πώς ἔχουν ἀμεση σχέση μέ τήν ἀστυνόμευση τοῦ ἑαυτοῦ μας καί τήν ἀποδοχή τῶν δομῶν τῆς κοινωνίας πού ζοῦμε. "Ετσι γινόμαστε δυνάμεις καταστολῆς ἐμεῖς οἱ ἰδιοί στήν εύτυχία τή δική μας καί τῶν ἄλλων, πού σχετίζονται μέ μᾶς. Μ' αὐτό τό σκεπτικό ξεκινώντας, δση ἀγάπη κι ἀν ὑπάρχει, δση τρυφερότητα κι ἐπιθυμία γιά σχέσεις, ὁ γάμος παραμένει μιά κοινωνική καί συναισθηματική διασφάλιση μέ βάσεις καθαρά οἰκονομικές.

Οἱ οἰκονομικές βάσεις καί ἡ ἀντιμετώπιση, μπορεῖ νά διαφέρουν ἀπό ἀτομο σέ ἀτομο, μπορεῖ νά καλύπτονται ἀπό τό πέπλο τῆς ἀγάπης ἢ τῆς ἐπιθυμίας, εἶναι ὅμως πάντα φανερές. Τίς περισσότερες φορές ἀποδεχόμαστε τόν καταμερισμό τῆς ἔργασίας (ἀποτέλεσμα τῆς κοινωνικῆς δομῆς) ἀνάμεσα στούς ἄντρες καί τίς γυναῖκες. Ὁ καταμερισμός αὐτός δέν γίνεται σύμφωνα μέ τίς πρωσωπικές ἀνάγκες τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας, ἀλλά μέ τήν καπιταλιστική λογική, πού καθορίζει σάν πιό σπου-

δαῦ πράγμα τά χρήματα. "Ετσι τό βρίσκουν φυσικό -άκόμα καὶ προοδευτικοὶ ἄνθρωποι- νά μένουν οἱ γυναικεῖς στό σπίτι νά μεγαλώνουν τά παιδιά,έπειδὴ βγάζουν λιγώτερα χρήματα ἀπ'τούς ἄντρες,έξ αὐτίας τῆς κοινωνικῆς θέσης.Χωρίς νά έχετάζουν ἄν πραγματικά θά τούς ἄρεσε κάτι τέτοιο.Αντίστοιχα οἱ ἄντρες πρέπει νά δουλεύουν πραγματικά σκληρά γιά νά μποροῦν νά τά φέρουν βόλτα."Ομως κι ὅταν ή γυναικα δουλεύει,άκόμα κι ὅταν βγάζει περισσότερα λεφτά ἀπ'τόν ἄντρα,ό ρόλος της εἶναι νάναι καλή σύζυγος καὶ μάνα.Στούς περισσότερους γάμους, τά προβλήματα αὐτά δέν μπαίνουν κάν γιά συζήσητη,θεωροῦνται δεδουμένα ἀπ'τήν ἀρχή.

Θά μπορούσαμε νά συγκρίνουμε τή δέσμευση πού ἔχουν τά ἄτομα μέ τό γάμο,μέ τή σύμβαση ἐργασίας πού ύπογράφουν οἱ ἐργαζόμενοι.Οἱ ἐργοδότες ύποστηρίζουν ὅτι αὐτή γίνεται θεληματικά μέ τή σύμφωνη γνώμη τῶν ἐργαζομένων.Ξεχνᾶν δημως νά ποῦν ὅτι αὐτοί πού ύπογράφουν δέν βρίσκονται σέ ἴσοτιμη βάση καὶ τό νά λένε ὅτι αὐτό γίνεται ἐθελοντικά καὶ ἐλεύθερα,ὅταν οἱ ἄλλοι δρόμοι εἶναι κλεισμένοι ή ἀπροσπέλαστοι,αύτό καταντά φαρισαϊσμός. "Ετσι καὶ στό γάμο,κανείς ἀπό τούς δύο δέν διάλεξε τό ρόλο του,ἄλλα αὐτός ἔχει ἐπιβληθεῖ κοινωνικά καὶ στά δύο ἄτομα.Κι δημως συνεχῶς λέμε ὅτι ἀποφάσισαν μόνοι τους καὶ ἐλεύθερα διάλεξαν νά παντρευτοῦν καὶ ν'ἀναλάβουν τίς συγκεκριμένες δέσμευσεις.

γιατί παντρευομαστε;

Τελικά μπαίνει ἀνοικτά τό ἐρώτημα γιατί ή ἄνθρωποι παντρεύονται. "Αν δεχτοῦμε δηλαδή ὅτι ύπάρχει κάποια ἐλεύθερη βούληση στήν ἀπόφασή μας,μιά καὶ ἀπό γενιά σε γενιά μέ ἐλάχιστες παραλλαγές (μέ παπά ή ὄχι) συνεχίζουν οἱ ἄνθρωποι νά μένουν ζευγαρωμένοι.Πολλές φορές ἄν καὶ φτάνουν σ'ἀδιέξodo στή σχέση τους -πού σήμερα ύπάρχει κάποια δυνατότητα νά καταλήξει στό χωρισμό- ἀκόμα καὶ μετά ἀπ'αύτή τήν ἐμπειρία,έσακολουθοῦν νά τήν ἀπολαμβάνουν. Φαίνεται πώς δ θεσμός τού γάμου καλύπτει κάποιες ἀνθρώπινες ἀνάγκες,οἰκονομικές,συναισθηματικές καὶ σεξουαλικές.

·Ο γάμος εἶναι ένα καταφύγιο γιά τή σεξουαλική ζωή τῶν ἀνθρώπων."Αν καὶ τό περιβάλλον τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἔχθρικό πρός κάθε μορφῆς σεξουαλική δραστηριότητα,εἶναι παρ'όλα αύτά ή συζυγική κλίνη ή μόνη κοινωνικά ἀποδεκτή. Στό συναισθηματικό τομέα,ἄν καὶ ή μοναξιά τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας εἶναι χωρίς ἀμφιβολία τραγική,ἀκριβῶς ἐπειδὴ βρίσκεται ἔξω ἀπό τό κύκλωμα τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς ἐκεῖ ὑπάρχει περισσότερη ἀνθρωπιά,σέ σχέση μέ τήν ύπόλοιπη κοινωνία ·Εκεῖ τουλάχιστον γνωριζόμαστε κάπως περισσότερο ,μποροῦμε νά δώσουμε καὶ νά πάρουμε -μέ λιγότερη ύστεροβουλία- νά νιώσουμε ἀνθρώπινα καὶ στιγμές-στιγμές εύτυχισμένα.·Από τίς συνεχεῖς δεσμεύσεις,τόν ἀνταγωνισμό,τό ἄγχος,τό ἀπρόσωπο καὶ τήν παντελή ἀνελευθερία,πού ύπάρχει μέσα στήν κοινωνία,βρίσκουμε μέσα στήν οἰκογένεια μιά νόθα καὶ εύνουχισμένη,ἀνθρώπινη δημως σχέση.

·Εξ ἄλλου ύπάρχει μιά πραγματική Βολή καὶ γιά τούς δυό. Γιά τή γυναικα εἶναι σχεδόν πάντα προτιμότερο (ἀφοῦ ἔχει ἀποδεχτεῖ τό ρόλο της) οἱ δουλειές τοῦ σπιτιοῦ,ἀπό τήν ἀ-λοτριωμένη ἐργασία. Γιά τόν ἄντρα ή δαση,πού μπορεῖ κι αὐτός νά εἶναι κάποιος,νά τόν σέβονται καὶ νά τόν παραδέχονται,νά μήν ἔχει τόν προ-στάμενο,τό ἀφεντικό πάνω ἀπ'τό κεφάλι του,ἄλλα νά εἶναι δ ἔδιος ἀφεντικό.

Στήν πραγματικότητα μέσα στήν οἰκογένεια ἀντικατοπτρίζονται σέ μικρογραφία οἱ ἄδικες,έκμεταλλευτικές καὶ καταπιεστικές σχέσεις τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Εἶναι ἄδικες γιατί δέν ἔχουπρετοῦν τίς πραγματικές ἀνάγκες τῶν μελῶν της. Εἶναι ἔκμεταλλευτικές γιατί ἀπ'τήν ἐργασία τῶν γονιῶν καὶ τῶν παιδιῶν-ἀπλήρωτη γιά τούς γονεῖς καὶ τά παιδιά- παράγεται ένα κέρδος πού τό ἰδιοποιοῦνται ἄλλοι. Εἶναι καταπιεστικές μιά καὶ ὅποιος ἔχει συνήθως λεφτά,ἀσκεῖ ἔξουσία ἀπέναντι στούς ἄλλους.

η αγαπή

Αύτό πού οι ἄνθρωποι δνομάζουν ἀγάπη οἰκογενειακή δέν εἶναι τίποτ' ἄλλο ἀπό μιά προσκόληση, μιά δέσμευση οἰκονομική καὶ συναισθηματική τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας.¹ Ακόμα οἱ σεξουαλικές ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀνακατωμένες μὲν κοινωνικά καὶ οἰκονομικά στοιχεῖα, πού εἶναι πολύ δύσκολο νά τά ξεδιαλύνεις.

μητρική

"Ετσι κι ἡ μητρότητα, δέ σημαίνει μόνο νά γεννήσεις κάποιο παιδί καὶ νά τό θηλάσεις, ἄλλα καὶ νά τό ἀναθρέψεις, νά τό μορφώσεις, νά ζοδευτεῖς γι αὐτό. Αύτό τό ζόδεμα (ύλικό καὶ συναισθηματικό) περιβάλλεται μὲν μιά ὥδεολογία.² Η κάθε πατριαρχική κοινωνία ἔχυμετ τή μάνα-θυσία. Οἱ ποιητές τῆς ἀφιερώνουν ποιήματα, ὑπάρχει γι 'αύτήν μιά μέρα τοῦ χρόνου, τῆς πηγαίνουν λουλούδια, τή λατρεύουν. Στή πράξη ὅμως τά πράγματα εἶναι τελείως διαφορετικά. Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι νομικά τήν κακομεταχειρίζονται. Καμιά πρόνοια γιά τήν ἀπλή μάνα-νοικοκυρά.³ Ακόμα κι ὅταν εἶναι ἐργαζόμενη (δόπτε μόνο τότε τή θυμοῦνται) νομικά σχεδόν τίποτα γι 'αύτό τό θέμα.⁴ Η ύπαλληλος κι ἡ ἐργάτρια-μάνες κι αύτές- κάνουν δ, τι καταλαβαίνουν.

Σήμερα τίς μάνες δέν τίς χρειάζονται τόσο γιά νά γεννοῦν "τροφή γιά τά κανόνια" ἄλλα πολύ περισσότερο γιά νά βοηθοῦν στή διατήρηση κι ἀναπαραγωγή τοῦ συστήματος.

"Ετσι ἀπό μικρές μᾶς μαθαίνουνε τό ρόλο τῆς μάνας. Πιστεύουμε ὅτι μάνα πάει νά πεῖ θυσίες γιά τήν ἔδια, καὶ ἀστυφύλακας γιά τόν ἄντρα καὶ τά παιδιά. Κι ὅλα αὐτά μέ ἀντάλλαγμα τήν εύτυχία μας.

'Απωθοῦμε τίς σεξουαλικές μας ἀπαιτήσεις στό ύποσυνείδητο, καλύπτοντάς τες μέ τήν γενετική πράξη. Τά παιδιά ἀπορροφοῦν ὅλες τίς ψυχικές ἐνέργειές μας. Οἱ ἐπιτυχίες τους, γίνονται παρηγοριά γιά τήν ἄχαρη ζωή μας.

'Η ἀπώθηση τῶν ἐπιθυμιῶν, ἡ μιζέρια, ξεσπᾶ σ' ἄλλα σημεῖα, βγαίνει ἀπ' ἄλλα κανάλια.⁵ Η σύγκρουση εἶναι ἀνα-

πόφευκτη. Αύτή τήν πληρώνει -δχι τό κοινωνικό σύστημα, -ἄλλα ἔμεῖς, δ ἄντρας καὶ τά παιδιά.

'Η ψυχρότητα εἶναι τό πιό ἀμεσο ἀποτέλεσμα τῆς καταπίεσης.

'Η ἀγάπη τῆς μάνας γιά τά παιδιά γίνεται ύποχρέωση, θυσία, καθῆκον, ἀνάγκη.

Μᾶς μαθαίνουν ὅτι:

'Υπάρχουν καλές μάνες, αύτές πού θυσιάζονται γιά τά παιδιά τους καὶ τήν οἰκογένεια καὶ μάνες κακές πού δέν φροντίζουν γιά τούς ἄλλους.⁶ Η μάνα δέν ύπάρχει γιά τόν ἔαυτό της. Τά παιδιά κι δ ἄντρας ἀπαιτοῦν ἀπ'⁷ αὐτήν νά τάχει δλα ἔτοιμα κι ἐκείνη θά πρέπει νά βρίσκεται πάντα στό πόδι νά τούς ἔξυπηρετεῖ. Εἶναι φυσικό νά μήν ἀρρωσταίνει ποτέ, η νά τήν "περνᾶ στό πόδι"

'Ἐκείνη πρέπει νά τά βολεύει πάντα. Νά φάει ἡ οἰκογένεια, νά ύπάρχει χῶρος νά διαβάσουν τά παιδιά, νά ύποδεχτεῖ τούς φίλους καὶ νά βγει ἀσπροπρόσωπη καὶ μαζί της δλοι οἱ ἄλλοι. Καλή μάνα, θά πεῖ καλή νοικοκυρά. Τό δόσιμο ὅμως αύτό ἔχει σάν ἀποτέλεσμα νά ζητᾶμε ἀπό τούς ἄλλους, νά κάνουν δ, τι αύτή θεωρεῖ σωστό. "Ετσι κλεισμένες στούς 4 τοίχους τοῦ σπιτιοῦ δρίζοντάς μας στενεύει, κοιτᾶμε στά μάτια μ' ἀγωνία δσους μπαίνουν πτό σπίτι. Μήν καὶ κάνουν κακό στούς "δικούς μας" Οἱ παρέες τοῦ ἄντρα καὶ τῶν παιδιῶν γίνεται προσάθεια νά περιοριστοῦν.

Μᾶς φτιάχνουν ἔτσι. Κάθε μέρα μπορεῖ νά παραπονιόμαστε πολλές φορές νά τά βροντᾶμε κάτω καὶ νά φεύγουμε, δμως ξαναγυρνᾶμε. Δέν έχουμε πολλά περιθώρια. Η μᾶλλον μόνο ἔνα: νά γίνουμε μάνες. Τό ρόλο τόν έχουμε ἐσωτερικεύσει. "Αν δέν είχαμε τά παιδιά πόσα θά κάναμε. Αρχίζουμε νά ὀνειρεύομαστε, ἀφοῦ έχουμε ξεσπάσει μέ τούς καυγάδες. Στό βάθος εἴμαστε ἀδύναμες, γι 'αύτό φωνάζουμε. Τό νάσαι μάνα δέν εἶναι μιά ἐκλογή πού τήν ἔκανες δέν, δέν τό διάλεξες, ἦταν ἔνας κοινωνικά καθορισμένος ρόλος.⁸ Έχουμε δμως τόσα συμπλέγματα ἐνοχῆς. Δέν είμαστε καλές μάνες. Δέ θυσιαζόμαστε ἀρκετά. Τό πρότυπο τῆς πατριαρχικής κοινωνίας μᾶς ἀκολουθεῖ. Τούς συμφέρει πραγματικά νά μή ζοῦμε καὶ νά μήν ύπάρχουμε σάν ἀνθρώποι. "Ομως τί μποροῦμε νά κάνουμε; "Αν δέν ύπάρχει κανείς γιά νά φροντίσει τό μωρό μας, θά πρέπει νά ύπάρχει η

δική μας άγκαλιά γιά νά χωρέσει νά κλάψει μέσα."Αν οι βρύσες στά σπίτια γίναν μόνο γιά τούς μεγάλους -θά πρέπει νά δώσει κάποιος στό παιδί πού διψάει,νερό."Αν τά σχολεῖα εἶναι άνικανα γιά νά μάθουν στά παιδιά γράμματα,έμεις χρειαζόμαστε γιά νά τά βοηθήσουμε.

Τό παιδί ὅμως ἔξαρτημένο ἀπ' τή μάνα δλοκληρωτικά, γιά νά μπορέσει νά ζήσει,χάνει τή δυνατότητα νά δλοκληρώσει τή δική του θεώρηση τοῦ κόσμου, νά δοκιμάσει τίς δικές του ἐμπειρίες καί τίς δυνατότητες του.

Κι ἔκεινη κοινωνικά ἀπομονωμένη προσκολλάται σ' αὐτό, ἐμποδίζοντας τό νά κερδίσει τήν προσωπικότητά του , τόν έαυτό του. Στήν ούσια τό εύνουχίζει. Χρειάζεται πραγματικά μεγάλη ἀγάπη γιά κάποιον τόσο δυστυχισμένο -σάν τίς μάνες- γιά νά βοηθήσει τό παιδί, ν' ἀνεξαρτοποιηθεῖ καί ν' ἀπομάκρυνθεῖ ἀπ' αὐτήν καί μάλιστα νά ἐπιθυμεῖ τήν ἀπομάκρυνσή του.

"Ομως εἶναι ή μόνη διεξοδος, ἄλλιως φτιάχνονται οί ἀνθρώποι γιά νά ἐπιτυγχάνονται οί σκοποί τῆς κοινωνικῆς μηχανῆς καί ὅχι γιά ν' ἀναπτυχθοῦν ἀνθρώπινα.

πατρική

Ο πατέρας εἶναι τό σεβαστό πρόσωπο μέσα στήν οὔκογένεια. Ή αὐθεντία, ή ἔμεπιρία τῆς ζωῆς συμπηκνωμένη γιά τά παιδιά. Τά παιδιά στήν πραγματικότητα δέν τόν ἀγαποῦν, τόν φοβοῦνται. "Ετσι ποτέ δέν θάναι ἐλεύθερα στή ζωή τους. Πάντα θά χρειάζονται κάποια αὐθεντία γιά νά τά χειραγωγεῖ. Αύτή πρέπει νά τή φτιάζουν ἔξω ἀπ' τ' ἀνθρώπινα μέτρα. Ο πατέρας δέν θέλει ἀγάπη, θέλει ύπακοή, ύποταγή. Ασκώντας ἔξουσία ἀπέναντι στά παιδιά του νομίζει πώς δίνει σ' αὐτά ἀσφάλεια, κάτι πούναι γενικά ἀποδεκτό ἀπό τήν κοινωνία. Παρέχοντας ἀσφάλεια, αἰσθάνεται ὁ ἔδιος δυνατός, κρύβοντας τό πραγματικό του πρόσωπο, τήν πραγματική του ἀδυναμία, τόν έαυτό του ἄρα καί τήν ἀγάπη του γιά τά παιδιά καί τή γυναίκα.

Ο πατέρας προστατεύει τήν οὔκογένεια ὅταν χρειάζεται κάποιοι νά προστατεύουν ή νά κάνουν τ' ἀφεντικά αὐτό διαπερνά καί τίς πρασωπικές σχέσεις τους. Ή προστασία γιά τούς προστατευόμενους λειτουργεῖ σάν

φιλανθρωπία. Μίσος γι' αύτόν πού δίνει γιά νά φαίνεται γεναίδωρος. Ή αύτονομία πού σιγά-σιγά χάνεται μέσα στήν πολύχρονη σχέση, κάνει τά ἄτομα λιγότερο ἐλκυστικά, ἄτομα στερημένα καί ἀδύναμα, πού μόνο σ' ὅσουν ἔχουν σαδιστικές προθέσεις μποροῦν ν' ἀρέσουν καί τό μόνο πού γίνεται τελικά εἶναι οί ἀμοιβαίνες κατηγορίες, "Ομως ἀπό ποιόν καί γιατί προστατεύει τήν οὔκογένεια; Γιατί χρειάζεται νά ύπαρχουν κάποιοι πού μᾶς τρέφουν καί κάποιοι πού τρέφουμε; Ο ἀνθρώπινος μόχθος, χιλιάδες χρόνια τώρα, ἔχει συσσωρεύσει ἀγαθά γιά ὅλους, πού εἶναι ἀρκετά γιά νά ζήσουμε, ἀν καταργηθοῦν οί προστάτες (ή ἂν ἀρνηθοῦν νά παίζουν αὐτό τό ρόλο) καί τ' ἀφεντικά (ἀν ἀρνηθοῦμε νά ύποτασσόμαστε σ' αὐτά).

συζυγική

Η ἀνάγκη τῶν ἀνθρώπων γιά ἐπαφή καί συσπείρωση γεννᾶ τίς σημερινές οὔκογένειες, πού καταλήγουν νά εἶναι ὅμαδες ἀνθρώπων χωρίς ούσιαστική ἐπαφή μεταξύ τους, χωρίς ἀγάπη, ἄλλα μέ μιά συναισθηματική δέσμευση τοῦ ἔνδος στόν ἄλλο, πού κολλάει, χωρίς ἀγάπη στό σύντροφό του, ἀνίκανοι κι οί δυσδ νά διαλύσουν τό δεσμό πού δέν τούς καλύπτει πιά, μιά καί φοβοῦνται νά ζήσουν μόνοι, φοβοῦνται πώς δέν θά βροῦν εύκολα ἄλλο σύντροφο, ἐπειδή ἔχουν ἀπό τήν οὔκογένεια τους αὐτή τήν ἔλλειψη ἀσφάλειας, πού συνήθως πηγάζει ἀπό τό δεσμό πού εἶχαν διτανήταν παιδιά μέ τόν πατέρα.

Τό γεγονός δτι οί ἀνθρώποι δέν αἰσθάνονται δλοκληρωμένα χωρίς κάποιον ἄλλο, εἶναι κι αὐτό κάτι πού πηγάζει μέσα ἀπ' τήν ἀνατροφή μας στίς πυρηνικές οὔκογένειες. Κάθε μέλος τῆς οὔκογένειας χρειάζεται νά θυσιαστεῖ, νά θυσιάσει τόν ἔδιο του τόν έαυτό, γιά νά ύπαρξει. Μιά πού ἀνατροφή σημαίνει νά γίνει κάποιος ύπακούς, ξένος ἀπ' τίς δικές του ἐμπειρίες, ἀντικείμενο τῶν ἄλλων, γιά δσα κάνει καί σκέφτεται, μέχρι νά καταλήξει δριστικά νά μήν σκέφτεται καθόλου πάνω στήν κατάστασή του καί τή θέση του, βάζοντας στό ύποσυνέδητο τίς δικές του ἐπιθυμίες καί θελήσεις.

Τά καθήκοντα καί οἱ ρόλοι πού ἀναλαμβάνει νά παίξει τό νέο ζευγάρι εἶναι κοινωνικά καθορισμένα. Κανεὶς δέν μπορεῖ νά δραπετεύσει ἀπ' αὐτά. Εἶναι ύποχρεωμένοι νά μεγαλώσουν τά παιδιά κι ἔτσι κάθε χαρά πού θά πήγαζε ἀπό τή σχέση μ' ἔνα νέο ἄνθρωπο πού γιά πρώτη φορά βλέπει τόν κόσμο μέ τά δικά του μάτια, γίνεται καθῆκον. Ἡ χαρά μετατρέπεται σέ θυσία. Τά παιδιά πάλι, μή μπορώντας νά ζήσουν ἐλεύθερα τίς δικές τους ἐμπειρίες, ἐντερνίζονται τίς ἀπόψεις τῶν γονιῶν καί γίνονται τό εἶδος τοῦ γυιοῦ ἡ τῆς κόρης, πού οἱ γονεῖς θέλουν, μιά καί ἔχουν ἀφάνταστη ἀνάγκη νά γίνουν ἀποδεκτά, ἀπό τόν κοινωνικό τους περίγυρο. Ἀκόμα καί στίς περιπτώσεις πού ἔχεγείρονται, γεμάτα συμπλέγματα ἐνοχῆς, γιά τό κακό πού κάναν στούς γονεῖς τους, ἀνύμπορα ξαναγυρίζονται πίσω στό σπίτι, ἡ φτιάχνοντας ἔνα καινούργιο, ἀναπαράγουν ὅσα ἔχουν ἐσωτερικεύσει στή διάρκεια τῆς παιδικῆς τους ἡλικίας.

Κι ἔτσι οἱ ἄνθρωποι μαθαίνουν ἀπό μικροί νά μισοῦν τόν ἔαυτό τους, εύνουχίζονται, γίνονται ἀνίκανοι γιά προσφορά, μεταβάλλουν τήν ἀγάπη σέ ἐμπόρευμα, σέ ἀνταλλάξιμο εἶδος, πού προσφέρεται ἀνάλογα μέ τήν ἀσφάλεια πού παρέχεται δηλ. τά χρήματα.

... .. .

"Ἄν δέν ἀγαπήσεις δλότελα τόν ἔαυτό σου, δέν μπορεῖ ν' ἀγαπήσεις κανέναν ἄλλο. Δέν μπορεῖς νά τοῦ δώσεις τή δυνατότητα ν' ἀγαπήσει κι αύτός ἀρκετά τόν ἔαυτό του, πρᾶγμα πού θά βοηθοῦσε μιά σχέση ν' ἀναπτυχθεῖ καί νά δλοκληρωθεῖ. Χρειάζεται ν' ἀποδεχτεῖς καί νά καταλάβεις τόν ἔαυτό σου, γιά νά μπορέσεις ν' ἀποδεχτεῖς καί τούς ἄλλους κι ἔτσι νά γίνεται τό πρώτο βῆμα γιά μιά ἀλλαγή. Διαφορετικά μένει μόνο ἡ ἀπώθηση, ἡ καταστολή, οἱ ἐνοχές, ἡ ἀβεβαιότητα πού βιώνεται σάν ἀσφάλεια, ἡ δυστυχία καί τέλος ἡ ἔξασκηση τῆς ἔξουσίας. Στίς ἀνισότιμες σχέσεις δέν μπορεῖ ν' ἀναπτυχθεῖ ἀγάπη. Ἀγάπη εἶναι ἡ ἔνωση μέ κάποιον ἡ μέ κάτι ἔξω ἀπ' τό ἄτομο, μέ τόν δρο δτι διατηρεῖ τή μοναδικότητα καί τήν ἀκεραιότητα τοῦ δικοῦ του ἔαυτοῦ. Εἶναι μιά ἐμπειρία συμμετοχῆς κι ἐπικοινωνίας. "Ἄν ἀγαπᾶς ἔνα πρόσωπο καί

κανέναν ἄλλο, ἂν ἡ ἀγάπη αύτή σέ ἀποξενώνει ἀπ' τούς ἄλλους ἀνθρώπους, τότε μπορεῖ νά εἶσαι προσηλωμένος καί δεσμευμένος μ' αύτό τό πρόσωπο, ἀλλά παρ' ὅλα αύτά δέν τό ἀγαπᾶς. Ἡ ἀγάπη κάνει τούς ἀνθρώπους πιό ἀνεξάρτητους, γιατί αἰσθάνονται πιό δυνατοί, γιατί εἶναι εύτυχισμένοι. Εἶναι ἀκριβῶς τό ἀντίθετο ἀπ' ὅ, τι εἶναι κοινωνικά ἀποδεκτό. Εἶναι μιά πραγματική ἐλευθερία. Στό τέλος εἶναι τό ξεπέρασμα τοῦ ἔαυτοῦ μας, τοῦ ἔγωμοῦ, τοῦ ἀτομισμοῦ, τῶν στενῶν δρίων τῆς οἰκογένειας, τοῦ ἀνταγωνισμοῦ πού ἐπιβάλλει ἡ ἐμπορευματική παραγωγή.

"Ισως θᾶπρεπε νά πάψουμε νά βλέπουμε τόν ἔαυτό μας σάν κέντρο τοῦ κόσμου, νά δοῦμε μέσα ἀπ' τά μάτια τῶν ἄλλων, νά ἐνωθοῦμε μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους, νά τούς καταλάβουμε, νά καταλάβουμε τόν κόσμο γιά νά μπορέσουμε νά τόν ἀλλάξουμε. Ν' ἀγαπήσουμε τόν κόσμο, νά γίνουμε κοινωνικά ἄτομα, πολίτες μέ τήν πλατιά σημασία τοῦ δρου. Νά πάψουμε νά ὰδιοτεύουμε, νά κοιτάμε τά μικροσυμφέροντά μας, ν' ἀκούσουμε τούς ἄλλους, νά αἰσθανθοῦμε τίς δικές τους λύπες, νά ξεφύγουμε ἀπό τά συναισθήματα τῆς ὰδιοκτησίας καί τής κατάκτησης.

Ν' ἀπορρίψουμε τίς ἀστικές ἀξίες. Νά γίνουμε ἀνθρώποι. Νά μποροῦμε νά δίνουμε χωρίς νά ἀπαιτοῦμε ἀνταπόδοση. Νά μήν δεχόμαστε νά μᾶς ἔξουσιάζουν. Νά μήν καταδεχόμαστε νά ἔξουσιάζουμε. Νά αἰσθανθοῦμε δυνατοί καί μόνοι, δχι προσκολλημένοι, ἀλλά δλοκληρωμένοι. "Οχι ἀνεξάρτητοι, ἀλλά δεσμευμένοι μ' αύτά πού βοηθοῦν καί μᾶς καί τούς ἄλλους νά ζήσουμε εύτυχισμένοι.

σκεψεις για την οικογενεια στην Ελλαδα

Τούς τελευταίους δύο αιώνες ή άνθρωπότητα έζησε κοσμογονικές άλλαγές. Ο τρόπος πού ζοῦμε, πού δουλεύουμε, πού σκεφτόμαστε, πού αἰσθανόμαστε και πού συνυπάρχουμε με τούς άλλους, άλλαξε ριζικά στή βιομηχανική έποχη.

Μεγάλη έπιδραση δέχτηκε και ο θεσμός της οίκογένειας. Στά πρώτα στάδια της καπιταλιστικής άναπτυξης, ή οίκογένεια, πού ήταν και ούσιαστική παραγωγική μονάδα θεωρήθηκε και ήταν τό πρωταρχικό κύτταρο, ή βάση και τό πρότυπο της καπιταλιστικής κοινωνίας.

Μέ τήν έξέλιξη τοῦ καπιταλισμοῦ ή οίκογένεια διαφοροποιήθηκε και άρχισε νά κλονίζεται.

"Ας κάνουμε μιά προσπάθεια νά δοῦμε πῶς περίπου έξελύχθηκε και διαμορφώθηκε στήν 'Ελλάδα ή οίκογένεια. Γιά τή δική μας γενικά ίσως και γιά παλιότερες ή οίκογένεια εκτός άπ'όλα τ'άλλα είναι και ένας μῆθος. Η οίκογένεια μέ κεφαλαῖο δίπλα στήν πατρίδα και τή θρησκεία είναι τό βασικό τρίπτυχο στό Πάνθεο τῶν ἀξιῶν τοῦ έλληνοχριστιανικοῦ μας πολιτισμοῦ. Οι λέξεις μάνα οίκογενειάρχης, σπίτι είναι άπ'τίς πιό εύηπόληπτες, σέ ἀντίθεση μέ τίς λέξεις ἄκληρος, ἐργένης ή γεροντοκόρη. Δίπλα στήν Παναγίτσα μέ τό Χριστούλη ύπάρχει ή φωτογραφία τοῦ Βασιλιά μέ τή Βασίλισσα κι άπό κάτω ή νυφιάτικη φωτογραφία τοῦ ζευγαριοῦ.

Φαίνεται ίμως γενικά πώς ή κυρίαρχη τάξη δέν ήταν ίκανοποιημένη άπ'τή διαμόρφωση και τό κύρος τοῦ θεσμοῦ μέσα στήν έλληνική κοινωνία.

Πότε ίμως άρχισε αύτό τό ρήγμα; "Η δέν ύπηρχε ποτέ αύτή ή ίδανική σφιχτοδεμένη έλληνική οίκογένεια;

Μέχρι τό Β' Παγκόσμιο πόλεμο ή πλειοψηφία της έλληνικής κοινωνίας άποτελεῖται άπό άγροτικές οίκογένειες. "Η άστική ίδεολογία και έδω έχρι προβάλλει, και σέ κείνη τήν έποχή τό πρότυπο της εύτυχισμένης μεγάλης πατριαρχικής οίκογένειας μέ τό μεγάλο άρχοντικό χωριατόσπιτο, μέ τό τζάκι, τά προικιά, τά ύφαντά, τίς άποθηκες μέ τά τρόφιμα, τά χωράφια και τά άμετρητα γιδο-

πρόβατα. Οι γυιοί τῶν τσελιγκάδων και οι δμορφες βοσκοπούλες έρωτεύονται φλογερά, παντρεύονται και ή είδυλιακή ζωή συνεχίζεται.

"Οπωσδήποτε προνομιούχες τέτοιες οίκογένειες ύπηρχαν άφού άλλωστε ή άστικοποίηση τής έλληνικής κοινωνίας είναι άρκετά πρόσφατη σχετικά μέ τίς χώρες της Δύσης. Οι περισσότεροι ίμως άπό τούς νεώτερους έχουμε έμπειρια άπό μιά άγροτική οίκογένεια καθαρά πατριαρχική πάλι, πού ύποφέρει ίμως άπό άπεριγραπτη φτώχεια. Η έπιβίωση βασίζεται στή γεωργία και τήν κτηνοτροφία, πού γίνονται μέ έντελως πρωτόγονο τρόπο και έξασφαλίζουν μόνο τήν συντήρηση στή ζωή. Τό έλληνικό κράτος άπό τήν ίδρυσή του είναι προτεκτοράτο τοῦ εύρωπαϊκοῦ άναπτυσσόμενου καπιταλισμοῦ. Μέσα σ' αύτή, τήν οίκογένεια μποροῦμε νά δοῦμε τά έξης βασικά χαρακτηριστικά:

Πολλά μέλη μέ συγκεκριμένους ρόλους τό καθένα και μέ άπαραίτητη τήν παραγωγική συνεισφορά. "Η "άξιάδα" είναι ή μεγαλύτερη άρετή και γιά τόν ἄντρα και γιά τήν γυναῖκα. Οι γυναῖκες διαλέγονται κυρίως μ' αύτό τό κριτήριο. "Η γυναῖκα δέν είναι γιά τόν ἄντρα της" παντρεύεται δλόκληρη τήν οίκογένεια. "Η προσωπική, ίδιαιτερη σχέση μέ τόν ἄντρα της είναι ή ύποχρέωσή τους νά κάνουν γερά κι άξια παιδιά γιά τό χωράφι και τό κοπάδι της οίκογένειας. Καλότυχη αύτή πού κάνει άγόρια πού θά μεγαλώσουν τά κτήματα μέ τήν προΐκα πού θά πάρουν. Τά κορίτσια άντιθετα είναι άπωλεια και

συμφορά. Γιά νά γίνουν άποδεκτά πρέπει νά δείξουν δλοκληρωτική ύποταγή καί νά κάνουν διπλό μόχθο. "Όλες οι δουλειές μέσα στό σπίτι είναι δικές τους, γιατί έχουν σάν σκοπό νά ξεκουράσουν τόν άντρα. 'Η ίεραρχική δργάνωση της κοινωνίας δίνει πολύ περισσότερα πλεονεκτήματα στόν άντρα, στούς ήλικιωμένους καί τούς προεστούς.

Μέσα σ' αύτή τήν πατριαρχική οίκογένεια μποροῦμε νά ξεχωρίσουμε μερικά άκόμη στοιχεῖα.

Πρώτα-πρώτα τόν άσύραστο πόλεμο άνάμεσα στίς γυναικες της οίκογένειας. 'Η σχέση της νύφης μέ τήν πεθερά θεωρεῖται σάν πρότυπο μικρόπρεπης καί λυσασμένης κακίας. 'Η άντιψηλία πάλι άνάμεσα στίς συνυφάδες άναστατώνει συνέχεια τή "γαλήνη καί τήν ήρεμιά" τής πατριαρχικής οίκογένειας. Φαίνεται σάν οι γυναικες νά είναι οι δυνάμεις πού σπρώχνουν στή διάλυση αύτές τίς μικρές κοινωνίες της πατριαρχικής οίκογένειας. Καί δταν τ' άδέρφια (οι άντρες) τσακώνονται δλοι πιστεύουν πώς κάποιος γυναικείος δάκτυλος κρύβεται άπό πίσω. Εύτυχως πού οι περισσότεροι άντρες ξέρουν νά βάζουν τίς γυναικες στή θέση τους, άφοϋ γιά κείνους είναι εύκολότερο νά συνεργαστούν καί βλέπουν δτι ή συνεργασία στά χωράφια ή στό κοπάδι είναι περισσότερο άποδοτική.

"Ομως σίγουρα δέν μποροῦμε νά μιλήσουμε γιά δύοντα μέσα σ' αύτή τήν οίκογένεια, άφοϋ ύπάρχει καί κάτι άλλο πού τή διασπάει. 'Η κάθε νύφη πού έρχεται, ούσιαστικά έρχεται σάν ξένη, δέν είναι καλοδεχούμενη καί τό νοιώθει. Ούσιαστικά νοιώθει πώς άνήκει σ' άλλο σπίτι, τό πατρικό της. Τό τελευταίο της άποκούμπι είναι ή μάνα της. Κι έπειδή δέν μπορεῖ κανείς νά βασιστεῖ σέ μιά γυναίκα γιά τίς δυναμικές λύσεις καταφεύγει στόν άδερφό της πού στό κάτω-κάτω είναι "αίμα" της. Αύτός ο δεσμός μέ τήν πατρική οίκογένεια φαίνεται καθαρά στήν καθημερινή ζωή στό χωριό καί στά δηματικά τραγούδια.

Στό πατρικό σπίτι πάλι καί τά άγδρια καί τά κορίτσια νοιώθουν μεγαλύτερη οίκειότητα μέ τό σός της μάνας κι δχι τού πατέρα. 'Η μάνα καί τό σός της είναι πιό κοντά στήν καλωσύνη καί τήν άνθρωπιά, δ άντρας καί τό σός

του μοιάζουν σάν τύραννοι πού έρχονται κι έπιβάλλουν τούς σιδερένιους νόμους τους. Φαίνεται σάν νά μήν έχει γίνει άποδεκτή δριστικά ή πατριαρχία, άλλα ύποκύπτουν άπό άνάγκη σέ μιά έπιβεβλημένη πραγματικότητα.

• • •

Είναι δύσκολο νά παρακολουθήσουμε πώς καί γιατί διαμορφώθηκε αύτό τό πρότυπο τής οίκογένειας. Λιγότερο δύσκολο είναι νά παρακολουθήσουμε πώς έσπασε αύτός διτρόπος ζωῆς καί πώς διείσδυσε ή καπιταλιστική δργάνωση τής παραγωγῆς.

Τά τελευταία τριάντα χρόνια έχουμε μιά ραγδαία άστικοποίηση, πού άφορά τό μεγαλύτερο μέρος τού πληθυσμού κι δχι μιά μικρή μειοψηφία, δπως συνέβαινε άπ' τήν ίδρυση τού έλληνικού κράτους καί μετά.

'Ο πρώτος άστικός πληθυσμός είχε διαμορφώσει τή δική του άντιληψη γιά τήν οίκογένεια καί τή ζωή γενικότερα, πού μᾶς είναι πολύ γνωστή, άφοϋ είναι καί ή κυρίαρχη ίδεολογία τής κοινωνίας μας.

'Η ίδεολογία ή σχετική μέ τήν οίκογένεια είναι ένα μεγαλύτερο άστικό πληθυσμός, κατάλοιπα μιᾶς γεωργικής-φεουδαρχικής έποχής, άπό ρωμαντικές ψευτιές γιά έρωτα, άγάπη, τρυφερότητα, έλευθερία κλπ., ύπολείμματα τής άστικής έπανάστασης στήν εύρωπη πού έφτασε κουτσουρεμένη ώς έδω καί μέ τή χαρακτηριστική σφραγίδα τής έξαρτησης τής έλληνικής άστικής τάξης άπό τίς μητροπόλεις τού καπιταλισμού. Ούκογένειες παραγωγικές άστικές, δχι γεωργικές στήν Έλλάδα δέν μποροῦμε νά πούμε πώς ύπάρχουν. Γι' αύτό ή μεγαλοαστική οίκογένεια στήν Έλλάδα ήταν πάντα τόσο ψεύτικη καί σαθρή. Η έπισημη φιλολογία μας καί ή παραφιλολογία μᾶς έχουν κάνει πλύση έγκεφάλου γι' αύτά τά άρχοντικά εύγενικά πλάσματα. Ξέρουμε τούς καθώς πρέπει κυρίους μέ τά μονόκλ καί τά αύστηρά ηθη- μᾶλλον τό αύστηρό καί χρηστό προσωπεΐο μέσα στήν οίκογένειά τους. Οι εύγενικές κόρες μαθαίνουν καλούς τρόπους, χαλλικούς έννοείται, ντύνονται μέ τήν τελευταία λέξη τής μόδας, πάντα γαλλική, μαθαίνουν χορούς, δχι βέβαια έλληνικούς καί μουσική, φυσικά πιάνο. 'Η άναιμική άστική μας τάξη προόριζε τήν καραμέλλα

της έλληνικής άρετης καί τῶν έλληνοχριστιανικῶν ἀξιῶν γιά τή φτωχολογιά. Στίς οἰκογένειες αὐτές ἐμφανίζονται καί οἱ σφιδροὶ ἔρωτες συνδυασμένοι ὅμως πάντα μέσοφούς οἰκονομικούς ὑπολογισμούς.

Κάνουν πολλά παιδιά καί τό καλοκαῖτρι πᾶνε στίς ἔξοχές. Οἱ σύζυγοι τό "ρίχνουν ἔξω", οἱ κυρίες "ἀποσύρονται" καί ἔκτονώνονται στά φιλανθρωπικά ἔργα καί τά ἀπογευματινά τσάγια. Οἱ οἰκογένειες αὐτές ἔχουν πάντα μιά ἡ πολλές "Ψυχοκόρες", ἀνηψιές ἢ ξαδέρφες ἀπ' τό χωριό. "Ἐτσι ἡ ἀστική τάξη ἔξασφαλίζει τήν ἄνεση καί τά λευκά χέρια τῆς "ἔριτιμης" κυρίας πού μιμεῖται τίς γαλαζοαίματες πριγκηπέσσες. "Ἐτσι λύνει τίς σεξουαλικές ἀνησυχίες τῶν τρυφερῶν της ἀρσενικῶν βραστῶν. Κι ἔτσι ἀπαντάει στήν τραγική ἔξαθλίωση τοῦ κοσμάκη πού ὑποφέρει ἀπ' τήν πείνα.

• • •

Παρ' ὅλες τίς κοσμογονικές ἀλλαγές καί στή χώρα μας καί στό διεθνή χῶρο ἡ μεγαλοαστική οἰκογένεια δέν φαινεται νάχει ἀλλάξει πολύ. Ἡ οἰκογένεια τῶν φτωχῶν ἀντίθετα δοκίμασε τό δύσυνηρό ἄγγιγμα ἀπό χιλιάδες περιπέτειες καί δυστυχίες.

Σέ πολύ ἀργό ρυθμό, ἀπ' τό τέλος τοῦ προηγουμένου αἰώνα γίνονται οἱ πρῶτες προσπάθειες ἐκβιομηχάνισης. Ὁ ἀστικός πληθυσμός ἡταν τότε μόνο τό 15% τοῦ συνολικοῦ. Οἱ ύπόδοιποι ζοῦν στά χωριά. Τό κράτος, στή βάση φεουδαρχικό, τούς θυμάται μόνο γιά τό φόρο. Τά εὔφορα χωράφια τάχουν οἱ τσιφλικάδες. Οἱ περισσότεροι ζοῦν στά μικρά ἀπρόσιτα χωριουδάκια πού διατηρήθηκαν ἀπ' τόν καιρό τῆς Τουρκοκρατίας κι ἔξυπηρετοῦν τή γομαδική κτηνοτροφία. Οἱ ἀλλαγές πού μποροῦσε νά προσφέρει τότε ἡ ἀστική ἀνάπτυξη στήν ἀγροτιά ἡταν:

Μιά μικρή ἀπορρόφηση τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ στά ἀστικά κέντρα, σέ ρυθμό πολύ μικρότερο ἀπό 10% ἀνά δεκαετία.

Δεύτερη λύση ἡταν ἡ μετανάστευση στή μακρινή Αμερική (400 χιλιάδες μετανάστες ἀπό τό 1900-1921). Αύτή ἡταν ἡ ἐπαφή τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ μέ τόν πολιτισμό. Καί δ στρατός. Γιά χάρη τῆς Μεγάλης Ιδέας ἡ ἀστική τάξη θέρισε ἀνελέητα τήν ἀγροτιά. "Ολοι οἱ παποῦδες μας

32

ἔχουν ἔνα ἡ περισσότερους σκοτωμένους στούς Βαλκανικούς πολέμους καί τή Μικρασιατική ἐκστρατεία. Καί οἱ πολλοὶ δέν θυμοῦνται πόσα χρόνια πολέμησαν 3,4,5,10; (Καί μήπως θυμοῦνται οἱ πατεράδες μας;)

Τί μποροῦσε λοιπόν νάταν ἡ ἀγροτική οἰκογένεια παρά γυναῖκες μαυροντυμένες πού περίμεναν τούς ἄντρες-μάταια συνήθως- νά γυρίσουν "καζαντισμένοι" ἢ τουλάχιστον ζωνταντοί.

— • —

Νερό δέν βγαίνει πούποτε σ' ὅλην τήν Μέσα-Μάνη καρπόν κουκιά μοναχά καί ξεροκρίθι κάμνει. αὐτά γυναῖκες σπέρνουσι, γυναῖκες τά θερίζουν γυναῖκες τά δεμάτια στ' ἄλωνι συναθροίζουν γυναῖκες μέ τά πόδια τους γυμνά τά ἀλωνίζουν, γυναῖκες μέ τά χέρια τους μονάχαις τά λυχνίζουν, γυναῖκες μέ τήν ράχιν τους γυμνήν τά κουβαλοῦσι, τά βγάζουν τά χρυσᾶ σκοτιά γιά νά μή τά χαλοῦσι. Ἀπό τήν κάψαν τήν πολλήν, τήν βράσιν τοῦ ἥλιου πετάγεται ἡ γλώσσα τους σάν καψαλοῦ σκυλίου. Τά χέρια τους, τά πόδια τους εἶναι ξηροσταμένα σάν τής χελώνας ὅμοια χοντροπετσιασμένα Τήν νύκτα τόν χειρόμυλον τραβοῦν, γυρίζουν, κλαίγουν, ἀλέθουν τά κριθάρια τους καί μοιρολόγια λέγουν καί τό ταχύ μισόγυμναῖς μέ τά κοψίνια βγαίνουν καί είς τούς λάκκους τρέχουσι γιά κοπριαῖς πηγαίνουν, ἔκει ὅπου τά ζῶα τους νερό πᾶνε καί πίνουν καί ξεμεσημεριάζουσι καί ταῖς κοπριαῖς ἀφήνουν, ἔκει κι ἔκείναις τρέχουσι καί κάβαλα γυρεύουν, γιατί μ' ἔκεινον τόν χυλό, πού τρώγουν μαγειρεύουν.

~ ~ • ~ ~

·Ωστόσο ἔπρεπε νά θρέψουν τά παιδιά καί τούς γέρους, πού ἡταν στήν εύθύνη τους. Αύτή τήν ἐποχή στήν Ἑλλάδα οἱ γυναῖκες εἶναι περίπου διπλάσιες ἀπ' τούς ἄντρες (;) "Ἐπρεπε νά σηκώσουν στούς ὕμους τους σχεδόν δλοκληρωτικά τόν πόλεμο, τή μετανάστευση, τή φτώχεια. Παράλληλα ὅλο καί πιό μεγάλη ἔπρεπε νάναι ἡ πρόκα γιά νά βροῦν σύζυγο, ἀφοῦ οἱ γαμπροί σπανίζουν.

33

Στήν κατώτερη θέση τους, τήν κληρονομημένη άπό παλιά
έρχεται σιγά-σιγά και προστίθεται καί μιά καινούργια
πραγματικότητα. Ή κρατική έξουσία πού άστικοπείται
σταθερά, χώνει όλο και βαθύτερα τά πλοκάμια της στό χω-
ριό. Οι αντρες γίνονται "πολίτες" τοῦ ἐλληνικοῦ κρά-
τους, μαθαίνουν νά βάζουν τήν ύπογραφή τους, τίς Κυρια-
κές συζητοῦν στό καφενεῖο μέ τόν Πρόεδρο καί τόν Έ-
νωμοτάρχη, μιλᾶνε γιά πολιτική, ψηφίζουν, πᾶνε νά δου-
λέψουν στήν 'Αμερικα ή στά μεταλλεῖα στό Λαύριο, παίρ-
νουν λεφτά στά χέρια τους, έχουν "κουβέρνο".

Τότε ή γυναῖκα ἀπωθήθηκε ἀκόμα πιό μακριά ἀπ' τή θέση
πού εἶχε στή φεουδαρχική κοινωνία. Κατάλαβε πώς στήν
καινούργια πραγματικότητα δικός της χῶρος θάταν δό-
ιδιος χωρίς κανένα καινούργιο δικαίωμα. Ή πολιτική, τά
κοινά φτιάχτηκαν γιά τόν αντρα. Καί μέ τό δόλοτελα
πρακτικό μυαλό πού γεννάει ή στοιχειώδης ἀνάγκη τῆς
ἐπιβίωσης, διαισθάνθηκε τήν ἀπάτη τοῦ καινούργιου θεοῦ,
τοῦ κράτους. Τό καφενεῖο, ή πολιτική, οἱ συζητήσεις πε-
ριφρονήθηκαν ἀπ' τή γυναικα θεωρήθηκαν παιδιαρίσμα-
τα τῶν ἀντρῶν, πού τούς ἔπιανε κορδύδα, τούς ξεγέλα-
γε ή έξουσία. Καί μήπως εἶχαν ἀδικο ;

Στό μεταξύ ή ζωή της κυλοῦσε μέσα στήν προσμονή τοῦ
ἀδελφοῦ ή τοῦ πατέρα ἀπό τήν ξενητιά γιά νά φέρει τήν
προίκα καί νά διαλέξει τό γαμπρό. "Αν δ' αντρας δέν
εἶναι στά ξένα οἱ γένννες ἔρχονται ή μία μετά τήν
ἄλλη, 10-11 φορές μέχρι καί 20. 'Απ' τά παιδιά ἐπιζοῦν
λιγότερα ἀπ' τά μισά.

Οι ύπόλοιπες, οἱ γυναικες τῶν ξενητεμένων βρίσκον-
ται κάτω ἀπ' τήν ψηλή προστασία τοῦ πεθεροῦ ή κάποι-
ου κουνιάδου, πού έχει μείνει φύλακας τῶν λίγων
χωραφῶν καί τής τιμῆς τῆς οἰκογένειας.

Οι περισσότεροι ἀπ' αὐτούς πού φεύγουν γυρίζουν γέ-
ροι -δσοι γυρίζουν. "Οσοι πετυχαίνουν στά ξένα παίρ-
νουν καί τήν οἰκογένειά τους μαζί. Καί πάρα πολλοί
χάνονται σά σκυλιά στά μεταλλεῖα ή στόν πόλεμο. Οι
γυναικες μεγαλώνουν τά παιδιά, ούσιαστικά μόνες τους
'Η κοινωνία τοῦ χωριοῦ μπορεῖ μόνο νά ἐπιβλέψει τήν
"ἡθική" τους. Οι χῆρες καί οἱ ζωντοχήρες τῆς ξενη-
τιᾶς ὑποχρεώνονται στήν ἀγνότητα καί τήν ἀπομόνωση.

Γίνονται αντρες καί γυναικες μαζί.

Σέ μιά τέτοια κοινωνία μποροῦμε νά φανταστοῦμε κάτω
ἀπό ποιές συνθήκες γεννιόντουσαν τά παιδιά ή τή σε-
ξουαλική ζωή τοῦ ζευγαριοῦ. Γιά τά βάρβαρα έθιμα τῆς
παρθενιάς, τίς τραγικές ιστορίες τῆς αἰμομειξίας, γιά
τά ἐγκλήματα τιμῆς, ὑπάρχει μιά δλόκληρη μυθολογία.
Μποροῦμε δύμας νά προσεγγίσουμε τήν πραγματικότητα,
ἄν σκεψητοῦμε δτι ή ἀγροτική κοινωνία δέν ἐπιτρέπει
τή σεξουαλική ζωή παρά μόνο μέσα στό γάμο, οὔτε πρίν
οὔτε παράλληλα μ' αὐτόν. Καί τό ἐννοεῖ μέ τήν ίδια
σχεδόν αύστηρότητα καί γιά τούς αντρες καί γιά τίς
γυναικες. Πῶς μποροῦσε νά ἐκφραστεῖ δλη αὐτή ή κα-
ταπιεσμένη σεξουαλικότητα ;

Ή οἰκονομική βάση εἶχε διαμορφώσει έτσι τήν οἰκο-
γένεια, πού δέν μποροῦσε νά μπει πρόβλημα διαζυγίου
ή συζυγικής ἀπάτης. Οὔτε μποροῦσε νάχει κανένα νόη-
μα ή συζυγική ἀπάτη. Ή ἀγροτισσα μποροῦσε νά ξεθεώ-
νεται στό χωράφι ήσυχη δτι δ' "κύρης" τῆς δέν τήν ἀ-
πατοῦσε.

Τέτοια προβλήματα ἀπασχολοῦσαν τότε μόνο τήν ἀστή.
Σιγά σιγά δύμας έμπαινε καί ή γυναικα στό καινούργιο
κλουβί τοῦ ἀστικοῦ γάμου καθώς ή ἀστικοποίηση προχω-
ράει ἀργά ἀλλά σταθερά. Τό 1950 ἀσχολοῦνται στή γε-
ωργία τό 64% τοῦ ἐνεργοῦ οἰκονομικοῦ πληθυσμοῦ. Τό
1979 στή γεωργία ἀσχολεῖται τό 28,4%. Μέσα σέ 30 χρό-
νια δ' ἀγροτικός πληθυσμός μειώθηκε πολύ περισσότερο
ἀπό τό μισό του. Τήν ἀλλαγή τήν πλήρωσαν ξανά οἱ γυ-
ναικες. Τό κόστος τῆς μετατροπῆς τοῦ πεινασμένου χω-
ριατόπαιδου σέ ἐμφανίσιμο "προϊόν" ἀπό
τήν ἀδηφάγο ἀγορά ἐργασίας στή μεγαλούπολη, τό πλήρω-
σε δλοκληρωτικά ή ἀγροτική οἰκογένεια. Πίσω ἀπό κάθε
κουτσοβολεμένο μικροαστό τῆς δικῆς μας γενιᾶς ὑπάρχει
μιά ἀγροτική οἰκογένεια πού ἔφτυσε αἴμα, στερήθηκε γιά
δεκαετίες τό ψωμί γιά νά ἀποκαταστήσει κάποιο παιδί
-ψυσικά δέν μποροῦσε νά τ' ἀποκαταστήσει δλα-. Οι ύπό-
λοιποι φυτοζωοῦσαν ἀπελπισμένοι στό χωριό ή ἔπαιρναν
τό δρόμο γιά νά γεμίσουν τά λαϊκά πράστια τῆς 'Αθή-
νας καί τίς φάμπρικας. Πίσω ή μάνα, μαζεύει σπυρί-σπυ-
ρί ὅ, τι μπορεῖ "γιά νά μπαλώσει καμιά τρύπα", "Η ἔρ-

χεται και κείνη στή μεγάλη πόλη. Ό γέρος της είναι έντελως ξένος και δέν μπορεῖ νά προσαρμοστεῖ. Και γιά κείνη είναι πολύ δύσκολο. Επιμένει όμως πρωτοστατεῖ στό χτίσιμο τοῦ αύθαίρετου, προσπαθεῖ νά "βελτιώσει" τή χωριάτικη προφορά της, μαθαίνει νά κυκλοφορεῖ, άνακαλύπτει τά φτηνά μαγαζάκια και τίς λαϊκές άγορές. Είναι ή κυρά-Κατίνα, ή περιφρονημένη. Τώρα έχει "ξυπνήσει" και σκέφτεται τήν έπιτυχία μέ πρωτοφανή άρριψι-σμό. Φυσικά δέν σκέφτεται τόν έαυτό της. Βλέποντας όμως τόν κόσμο νά άναποδογυρίζει μέ χίλιες έλπιδες, δέν έχει καμιά τύψη νά σπρώξει τούς γυιούς και τίς κόρες στό "μέλι". Γιά τό γιό "μέλι" είναι τό πτυχίο κι δ καλός γάμος. Είναι ή έποχή πού άνακαλύπτεται και δ "ξρωτας". Τό άγαπημένο θέμα τῶν ταινιῶν τοῦ '50 είναι ή αίτεγκτη οίκογένεια, πού δημιουργεῖ προβλήματα στόν σπουδαγμένο μέ τόσες θυσίες γιό, πού τυφλώθηκε και θέλει νά πάρει μιά "ξεβράκωτη". Απ' τήν άλλη μεριά ή κόρη σπρώχνεται νά βρεῖ τό γαμπρό, πού πρέπει νάναι πλούσιος ή τουλάχιστον νά ύπόσχεται κάτι τέτοιο. Οι "έλληνικές άρχες", ή "τιμή" τής οίκογένειας παρακάμπτονται γιά λίγο μπροστά στήν προτεραιότητα τής άποκατάστασης. Η μάνα μέ σπαραγμό ψυχῆς, ξεχνώντας τίς άρχες της καλύπτει και καθοδηγεῖ τήν κόρη της στήν άναζήτηση τοῦ κατάλληλου γαμπροῦ, πίσω (τάχα) άπό τίς πλάτες τοῦ πατέρα. Μέσα στή γενική άτμοσφαιρα τής κομπίνας και τοῦ παρασιτισμοῦ πού χαρακτηρίζουν τήν έλληνική κοινωνία μετά τό '50, ή έπιχείρηση γάμος πάει καλά. Οι γαμπροί άνάλογα μέ τό πτυχίο, έχουν ώρισμένη ταρίφα. Στήν έπιχείρηση έπιστρατεύονται και καινούργια έφόδια. Η δμορφιά και ή κομψότητα γίνονται άπαραίτητες προϋποθέσεις γιά τή νύφη. Τά κομμωτήρια, τά ίνστιτούτα καλλωνής και οι μπουτίκ ξεφυτρώνουν σάν μανιτάρια.

"Ομως τά προσχήματα κρατιοῦνται άκόμα. Οι ύποψήφιες νύφες χαμογελοῦν άκόμα μέ αἰδημοσύνη και καταφεύγουν συχνά στό δνειρό τής κιτρινοφυλλάδας. Άλλοι μόνο όμως σή όποια δέν είναι άφκετά "καπάτσα" νά τυλίξει τό γαμπρό. Σ' αύτή τήν έποχή κάθε κοπέλλα και κάθε γαμπρός βγαίνει στό "παζάρι". Τό άντρικό πρότυπο είναι: πλούσιος ή πτυχιούχος, νέος ώρατος και άνδροπρεπής. Τό θηλυκό: πλούσια ή τουλάχιστον άπό "καλό σπίτι" νοικο-

κυρά, μικρή δμορφη θηλυκιά και χλυκειά.

Οι παλιότερα έγκατεστημένοι στήν "Αθήνα τά κανονίζουν μόνοι τους συνήθως -σ' αύτούς οι γάμοι άπό "ξρωτα" είναι οι πιό συνηθισμένοι." Όσοι όμως έχουν έρθει πρόσφατα άπ' τήν έπαρχια έξακολουθοῦν νά έκτιμοῦν περισσότερο τή σιγουριά τοῦ συνοικέσιου. Σ' αύτές τίς οίκογένειες σημειώνονται και πολλά κρούσματα έγκλημάτων τυμῆς. Οι πατέρες και οι άδελφοί τῶν κοριτσιών δέν μποροῦν εύκολα νά δεχτοῦν τήν καινούργια άντιληψη γιά τίς σχέσεις τῶν δύο φύλων. Στήν κοινωνία τής μεγαλούπολης ή γυναίκα και πρό πάντος ή νεαρή άνύπαντρη, γίνεται τό κλωτσοσκούφι άνάμεσα στίς άκαμπτες φεουδαρχικές άρχες τής άγροτικής κοινωνίας και στίς χυδαίες ήδονιστικές και άτομιστικές ήξιας τής άστικής ήθικής. Ό αγαρμπος και άφηνιασμένος άδερφός δέν ξέρει πώς νά τιμωρήσει τόν "ξεπινάκια" πού "ξαπάτησε" τήν άδερφή του. Και δέν πρόκειται μόνο γιά τήν "τιμή", πρόκειται γιά πολλά χρόνια δουλειάς πού πρέπει νά κάνει άκομα γιά νά άποκαταστήσει τήν "ντροπιασμένη" άδερφή του. Τώρα ή πρόκα πρέπει νάναι διπλή. Στήν πόλη τό ίδιο παιχνίδι παίζει ή προσπαθεῖ νά παίζει δ κάθε άρσεγικός. "Όλοι προσπαθοῦν νά "ρίζουν" γυναίκες και δνειρέυονται γιά τό γάμο τους τήν παρθένα. Είναι ή έποχή τής παρθενοραφής.

Στό τέλος λίγο-πολύ όλοι κουτσοβολεύονται. Οι άπωλειες στήν έπιχείρηση γάμος είναι λίγες. Κάμποσες γυναίκες στό τρελοκομεῖο -δέν πάνε πιά στά μοναστήρια- κι ένας μεγάλος άριθμός στό πεζοδρόμιο. Δέν ξέρουμε πόσες γυναίκες χρησιμοποιοῦν άπό τόν τρόπο γιά νά έπιβιωσουν. Σίγουρο είναι πώς κι άν ή κοινωνία φρόντισε νά βάλει μιά σαφή διαχωριστική γραμμή άνάμεσα στίς "καθωσπρέπει" και τίς "παστρικές" δέν τό κατάφερε. Πάνω άπό κάθε μιά μας κρέμεται άπειλητικός δ χαρακτηρισμός τής πουτάνας. "Ιωας δέν θάταν άδικος -γιά ποιόν όμως δέν ίσχύει μέσος στήν καπιταλιστική κοινωνία;

Στούς άποτυχημένους είναι και οι γεροντοκόρες και σέ κάπως καλύτερη μοίρα τά γεροντοπαλήκαρα. Τό άνεμελο ίδιόμορφο γεροντοπαλήκαρο είναι τό σύμβολο τής

καινούργιας κουτσουρεμένης έλευθερίας πού ύποσχεται
ή άστική άνάπτυξη.

·Απ' τήν δλλη μεριά είναι δ ταλαιπωρος οίκογενειάρχης κύριος μέ γραβάτα,άτσαλάκωτος,βαρύγδουπος,στυλοβάτης και σύμβολο τοῦ κράτους,τῆς προόδου,τῆς δύναμης και τῆς άξιοπρέπειας.Φουσκωμένο ή δχι-έχει πορταφόλι-ώρα πιά δλοι μετριούνται μ' αύτό.Αύτό καί ή καινούργια ήθική τοῦ ύποσχεται έξωσυζυγικούς παραδείσους.·Η γυναίκα του έχει ύποστεῖ τή σχετική έκπαίδευση.·Έχει μάθει νά τοῦ χωστᾶ εύγνωμοσύνη πού τήν παντρεύτηκε.·Έχει μάθει πώς είναι φυσικό γιά τόν δντρα νά ξεδίνει κάπου-κάπου,άλλοως δέν θάταν άρκετά δντρας.

Δοκιμάζει κι έκείνη νά φορέσει τό κουστούμι τῆς θερμῆς και σεξουαλικῆς γυναίκας,πού είναι τό καινούργιο πρότυπο.Δέν ξέρουμε πώς άκριβῶς διαμορφώθηκε ή σε ξουαλική ζωή τοῦ ζευγαριοῦ -ή ύπόθεση συζητεῖται πολύ συχνά άνεπίσημα,ποιός δμως μπορεῖ νά μιλήσει είλικρινά δταν ύπάρχει τό πρότυπο-καταπέλτης μέ τίς σούπερ ποσοτικές και ποιοτικές σεξουαλικές "έπιδόσεις";

Είναι σίγυρο πάντας δτι οί μητέρες μας ήδη χρησιμοποίησαν σέ μεγάλη κλίμακα τήν άντισύλληψη.Ποιόν τρόπο,έτρωση ή δλοκληρωτική άποχή,δέν ξέρουμε.·Ολες ήμως οί οίκογενειες στήν πόλη μετά τόν πόλεμο έκαναν συνήθως μόνο δύο παιδιά,πράγμα πού άρκετά άργότερα καθιερώθηκε και στήν άγροτική οίκογένεια.

Στό μεγαξύ δ άστικός μετασχηματισμός προχωρεῖ μέ ραγδαῖο ρυθμό.·Ηδη ή δικτατορία τοῦ Μεταξά μέ τό οίκογενειακό Δίκαιοψφίζει,παίρνει τήν οίκογένεια ύπό τήν ψηλή προστασία της.Τό έθιμικό δίκαιο,πού μέχρι τότε ρύθμιζε κατά κανόνα τήν οίκογένεια παραμερίζεται άπό τό άστικό.·Η καινούργια μορφή τῆς οίκογένειας στήν πόλη έχει νά λύσει ένα αωρό καινούργια προβλήματα,πού δέν ήταν δυνατόν νά ύπάρξουν πρίν. Συγκεκριμένα διατάξεις οπως οί σχετικές μέ τίς περιουσιακές σχέσεις τών συζύγων,τίς προωπικές τους σχέσεις,τήν προίκα και τό διαζύγιο μποροῦν νά γίνουν κατανοητές μόνο σάν προσπάθεια νά λυθοῦν και νά άντιμετωπισθοῦν μελλοντικά προβ-

λήματα πού δημιουργοῦσε ή αύξανόμενη άστική άνάπτυξη.Χαρακτηριστικό είναι δτι ή νομοθεσία αύτή θωρεῖ πλέον σάν οίκογένεια τήν πυρηνική.·Υπολείμματα τοῦ φεουδαρχικοῦ δικαίου ύπάρχουν (π.χ. οί άναφορές στίς ύποχρεσίες τῆς συζύγου νά περιποιεῖται τά πεθερικά της).·Έκείνη τήν έποχή σπάει ή πολυμελής πατριωφχική οίκογένεια στήν Ελλάδα. Οί συνθήκες ζωής στή μεγάλη πόλη δέν εύνοοῦν τή συγκατοίκηση,πολλών άνθρωπων μαζί.·Αφήνοντας τό χωράφι στό χωριό, οί καινουργιαφερμένοι στή πόλη σπάνε και τούς οίκογενειακούς δεσμούς. Δέν έξυπρετεῖ πιά νά ζοῦν και νά δουλεύουν μαζί. Στήν άγορά έργασίας μετράνε σάν άτομα. "Υστερα άπό τήν κόλαση τῆς παφιαρχικής οίκογένειας ή προοπτική αύτή μοιάζει σάν ζνειρο. "Θά δουλέψω, θά πάμ δικά μου λεφτά,θά βρω κι ξνα καλό κορίτσι, θά φτιάξω ξνα δικό μου σπιτάκι, θά ίδωμω,άλλά θά τά βγάλω πέρα".Τό άστικό κήρυγμα τῆς έλευθερίας,τῆς προωπικής προόδου κι έπιτυχίας στήν άποθέωσή του.

Είναι άλήθεια δτι στό δραμα αύτό παραδόθηκαν μέ περισσότερο πάθος οί γυναίκες. Στήν ζπαρχία,σ' έλαχιστες περιπώσεις τώρα πιά,οί γυναίκες δίνουν άκόμα τίς τελευταῖες μάχες γιά νά ζήσουν "χώρια". Χώρια σημαίνει μόνο μέ τόν δντρα τους,χωρίς πεθερικά,κουνιάδους και κουνιάδες. Πολλές δμως γυναίκες ζοῦν μέ τό άγχος δτι δέν περιποιήθηκαν τά πεθερικά τους.Και άρκετές μέ συνεχεῖς καυγάδες μέ τό σύζυγο γιατί "θυσιάζεται" συναισθηματικά ή οίκονομικά γιά τό σόϋ του.

Τήν καινούργια πραγματικότητα ρυθμίζει τό καπιταλιστικό κέρδος.Ποιός μετράει τώρα;·Ο νέος δντρας,πού συμμετέχει στήν καπιταλιστική παραγωγή.Οί γέροι πετιούνται κυριολεκτικά σάν στιμένες λεμονόκουπες.

Στήν κοινωνία μας οί άνάγκες γιά άνθρωπινες σχέσεις οί σεξουαλικές άνάγκες και δ άγνας γιά τήν έπιβώσηδένονται μ' ένα καινούργιο σχήμα οίκογένειας πού διαφημίζεται σάν έλευθερο,μαμαντικό και σύγχρονο.Τό βασικό του πλεονέκτημα, γιά τούς καπιταλιστές φυσικά, είναι δτι άξιοποιεῖ μέ τόν καλύτερο δυνατό τρόπο τό μόχθο τών γυναικών στήν πόλη,χωρίς νά πλημμνουν φράγκο.·Έξαφαλίζουν μιά δικλείδα άφαλείας γιά

τό στραπατσαρισμένο ήθικό τῶν ἔργαζομένων καὶ συχρόνως ἔχουν τό κεφάλι τους ἡσυχο δτι ἡ δουλειά πάει ρολόι καὶ γιά τό μέλλον,ἀφοῦ εἶναι βέβαιοι δτι τά τωρινά θύματά τους ἐτοιμάζουν τά μελλοντικά τους,άκριβῶς ἔτσι ὅπως τά θέλουν.

Εἶναι πράγματι γεγονός δτι στήν ἑλληνική οἰκογένεια τό ἀστικό ἵδεῶδες ρίζωσε καὶ τά σημάδεψε. Οἱ διαβεβαιώσεις γιά τήν συνοχή καὶ τήν ἀντοχή τῆς ἑλληνικῆς οἰκογένειας δέν ἀπέχουν καὶ πολύ ἀπό τήν πραγματικότητα. Ἡ ἀστική ἀνάπτυξη ἔγινε μέν ἀλματα καὶ ξέρουμε πόσο δεμένη εἶναι ἡ οἰκογένεια μέν τήν ἀστική ἵδεολογία. Ἀπ' τήν ἔξαθλώση τοῦ χωριοῦ βρεθήκαμε στήν πόλη μέ τό μεροκάμματο στήν τσέπη,μέ σύζυγο,δυό παιδάκια,ψυγεῖο,κουζίνα καὶ διαμερισματάκι -τας νοικιασμένο,-ζεστό ὅμως καὶ μοντέρνο. Ποιός θά μποροῦσε νά ἀρνηθεῖ; Καὶ δέν τό ἀρνηθήκαμε. Ἀρπαχτήκαμε ἀπ' αὐτό σάν μανιακοί.Πουλήσαμε ,πουλώμαστε,μᾶς πουλᾶνε. Μ' ἔνα δνειρο: Νά βολευτοῦμε. Ἐπιστέγασμα τῆς βόλεψής μας μιά εύτυχισμένη οἰκογένεια.Λίγοι καταφέρνουν νά λύσουν τό πρόβλημα τῆς ἐπιβάσης. Κι οἱ περισσότεροι οὔτε αύτό. Ὁσο γιά τ' ἄλλα,τήν εύτυχισμένη οἰκογένεια,καταλαβαίνουμε μέρα μέ τήν ήμέρα,πώς ὑπάρχει μόνο στή φαντασία.

— —

Ποιές εἶμαστε πρίν, ἐμεῖς οἱ γυναῖκες,καὶ τί γίναμε τώρα; Μᾶς πῆραν ἀπ' τό χωριό μέ τήν ὑπόσχεση νά μᾶς κάνουν κυρίες.Περάσαμε τή ζωή μας προσπαθώντας νά πηδήσουμε τό χάσμα πού μᾶς χωρίζει ἀπ' τήν "ἄντερη" κοινωνική τάξη καὶ μιμηθήκαμε ἀηδιαστικά τήν νοοτροπία καὶ τήν ἵδεολογία τους.

Μέσα μας παλεύει ἡ ἀνάγκη νά ζήσουμε μιά ὀλοκληρωμένη ζωή μέ τήν προσπάθεια νά "φτάσουμε" κάπου. Πίσω μας ὑπάρχουν οἱ μανάδες μας σκυφτές,μαντηλωμένες καὶ μέ σκληρά χέρια.Γιά ὅλους εἶναι τά θλιβερά ἀπομεινάρια τοῦ παρελθόντος.Καίμεῖς εἶμαστε ἐτοιμες νά τίς κατηγορήσουμε γιά τήν ἄγνοια,τήν ὑποταγή καὶ τή θυσία πους. Ἐμεῖς σκοπεύουμε σέ μιά πιό μετρημένη καὶ ὀρθολογιστική συμβολή στό κοινωνικό σύνολο. Σκοπεύουμε νά μή γίνουμε χαλί γιά τό σύζυγο καὶ τά παιδιά.

Σκοπεύουμε σέ μιά προσωπική πρόοδο καὶ ἀνάπτυξη, σέ μιά σχετική ἀνεξαρτησία ἀπ' τά δεσμά τῆς οἰκογένειας. Θεωρητικά μᾶς προσφέρουν πολλές δυνατότητες καὶ ἀγωνιζόμαστε γιά ίσες "εύκαιριες" μέ τούς ἀντρες. Σέ ποιά κοινωνία ὅμως ; Τί εἶναι ἡ "χειραφέτηση;".

"Ολοι μᾶς μιλᾶνε γιά τή μοντέρνα χειραφετημένη ἑλληνίδα πού "μορφώνεται","συμμετέχει ίσστιμα στή ζωή" ἔργαζεται κι ἔχει "δικά" της χρήματα,εἶναι "πολιτικοποιημένη" σεξουαλικά ἐνημερωμένη καὶ ἀρκετά "ἀπελευθερωμένη". Εύτυχῶς ἡ δυστυχῶς τά πράγματα δέν εἶναι ἔτσι. Ἐτσι δείχνει τά πράγματα ἡ συμπόρευσή μας μέ τό ἀστικό πρότυπο. Πρό πάντος δσοι κι δσες βαφτιζόμαστε "προοδευτικοί" ἔχουμε φτιάξει ένα ἀπάνθρωπο πρότυπο ἀπελευθέρωσης γιά τή γυναῖκα -πού ἄλλωστε ἀπέχει πολύ ἀπ' τήν πραγματικότητα.Λένε δλοι καὶ ὑποστηρίζουν δτι τώρα οἱ γυναῖκες ἔργαζονται,πράγμα πού θεωρεῖται ἀναμφισβήτητη πρόδοσ. Ξεχνᾶμε ὅμως δτι αὐτό πού συνέβη ήταν μιά μετάβαση ἀπ' τήν ἀγροτική κοινωνία στήν ἀστική. Στήν ἀγροτική κοινωνία δέν ὑπῆρχε τόσο σαφής διαχωρισμός ἀνάμεσα στό μέσα καὶ τό ἔξω ἀπ' τό σπίτι. Ὁ καπιταλισμός ἀκόμα δέν είχε χωρίσει τήν "παραγωγή" ἀπ' τήν ὑπόλοιπη ζωή.Οἱ ἀγρότισσες δέν ήταν έξω ἀπ' τήν "παραγωγή".Μέ τήν γρήγορη ἀστικοποίηση τά πράγματα ἀλλάζουν γιά τή γυναῖκα.Βασικά βρίσκεται έξω ἀπό τό χώρο τής μισθωτῆς.. ἔργασίας,τουλάχιστον ἐπίσημα. Οἱ ἀριθμοί πού ὑπάρχουν μιλοῦν γιά σχετικά μικρό ποσοστό μισθωτῶν γυναικῶν. Εἶναι γνωστό ἀκόμα πώς έχουμε τίς χειρότερες δουλειές καὶ τίς μικρότερες ἀμοιβές. Δουλεύουμε εύκαιριακά,μέχρι νά παντρευτοῦμε ἡ ὀφοῦ μεγαλώσουν τά παιδιά. Αύτά σχετικά μέ τίς ἐπίσημες "δουλειές".

"Υπάρχει ὅμως κι ένας ὀλόκληρος κόσμος ἀπό ἀνεπίσημες, περίεργες κι ἀφανεῖς "ἔργασίες" πού τίς ἀσκοῦν στήν πόλη οἱ κάθε λογής καταπιεσμένοι καὶ λοῦμπεν. Είδικά στήν κοινωνία μας μέ τήν ἀπότομη ἀστικοποίηση,δ ἐπίσημος κρατικός καὶ ἰδιωτικός μηχανισμός δέν μπορεῖ καὶ φυσικά δέν θέλει νά πάρει κάτω ἀπ' τίς στοργικές του φτερούγιες τούς κάθε λογής έξαθλιωμένους τοῦ χωριοῦ, πού ἔρχονται κοπάδια-κοπάδια στήν πόλη.Κάνει μιά πρώτη ἐπιλογή ἀνάμεσά τους.Προτιμῶνται φυσικά οἱ νέοι

άντρες πού έχουν ύγεια, κάποιες γνώσεις ή καλύτερα κάποιο χαρτί, λαχτάρα για "πρόδοδο" και ίκανότητα ένσωμάτωσης στήν καινούργια πραγματικότητα. Αύτοί φτιάχνουν τό καθώς πρέπει έπιστημονικό και υπαλληλικό έπιτελείο τῆς άναπτυσσόμενης οίκονομίας μας και τό ήρωϊκό και της γυναικών ψυχολογίας προλεταριάτο. "Ολοι οι ύποδοι ποι, δλότελα τημημένο μας προλεταριάτο. "Ολοι οι ύποδοι ποι, δλότελα φτωχοί χωρίς "προσόντα", μειονότητες θρησκευτικές ή θρησκευτικές, γύφτοι, γέροι, άναπτηροι, παιδιά, "νόθα" ή δρφανά, πολιτικά διαφωνοῦντες, παλιοί κατάδικοι, "ύπόκοσμος" κλπ., σπρώχνονται στή γαλαρία χωρίς έλεος κι όποιου τό λέν τά κότσια ίδου ή ρόδος ίδου και τό πήδημα. "Η πρόδος" είναι για δλους. Οι καλοί και οι έργατικοί ήδη τά έχουν καταφέρει.

Κάπου στόν ίδιο χώρο είμαστε και οι γυναῖκες. Μέ μιά βασική διαφορά. Γιά μᾶς ύπάρχει και μιά άκόμα "λύση" πού δέν τήν έχουν οι άλλοι φουκαράδες. "Ενας γάμος. Τά κορίτσια άπ' τά καλά σπίτια έτοιμάζονται γιά τήν άνωτάτη "παντρευτική" κι οι φτωχούλες φτύνουμε αιματηρούντας τό γαμπρό. Κι όπως συνήθως δέν τά καταφέρνουμε νά πάρουμε τό πρόγκηπα, ό γάμος άναμεσα στούς φτωχούς τῆς πόλης γίνεται ένας άκόμα άπ' τούς άνώνυμους σκοτεινούς χώρους έπιβίωσης πού παραχωρεῖ ή κοινωνία μας στούς παρακατιανούς. "Ολοι σ' αύτό τό χώρο είμαστε άναξιοπρεπεῖς, ντροπιασμένοι, ύπογειοι.

"Όταν "βγαίνουμε" γιά δουλειά, δέν έχουμε άσφαλτο, ούτε συνδικαλισμό, ούτε τό "κίνημα" μᾶς ύπολογίζει. Ακροβατούμε άναμεσα σέ παλιές μορφές κοινωνικής όργανωσης και σέ μοντέρνες κομπίνες-πάντα άνωδυνες. Οι γυναῖκες γινόμαστε καθαρίστριες, "μπέϊμπου-σίττερ", "ντήλερ", κομμώτριες και αἰσθητικοί πειρατικές, μοδίστρες, πλέχτρες, καφετζούδες, πλασιέ, κονσοματρίς, "κώλγκέρλ". Δουλέουμε φασόν, πάρτ-τάϊμ στό έργοστάσιο. Πηγαίνουμε στό χωριό κλεφτά και καλλιεργούμε τό χωράφι πού μᾶς άφησε ό πατέρας. Πόσες δουλεύουμε έτσι; Ό άριθμός πρέπει νάναι πολύ μεγάλος. Φαίνεται όμως ότι συνέχεια μειώνεται. Η συνδικαλιστική και άσφαλτική κάλυψη έπεκτείνεται συνέχεια σέ περισσότερες γυναῖκες και ό καπιταλισμός ίσχυροποιούμενος έπεκτείνει τίς εύεργεσίες του σέ μεγαλύτερο άριθμό έργαζομένων.

Τά τελευταῖα χρόνια παρατηροῦνται δύο άντιφατικές τάσεις πού δείχνουν όμως καθαρά τήν ταχεία καπιταλιστική άνθιση. Απ' τή μιά μεριά μείωση τού άριθμού τῶν έργαζομένων γυναικῶν, όχι στούς άπόλυτους άριθμούς, άλλά σάν τάση. Δέν έχει ξεπεραστεῖ άκόμα τό άστικό ζνειρό τῆς γυναικάς πού δέν έχει καμιά άνάγκη νά βγαίνει απ' τό σπίτι της γιά νά δουλέψει, ζσα-ζσα βρίσκεται στό φόρτε του.

Απ' τήν άλλη μεριά όμως ύπάρχει μιά σημαντική αύξηση τού άριθμού τῶν γυναικῶν πού πάρνουν ύπαλληλικές και έπιστημονικές θέσεις. Στήν άγορά έργασίας γίνεται μιά έπανεξέταση τού θέματος. Τά άφεντικά άποφάνθηκαν ότι έξ ίσου καλά μέ τούς άντρες μπορούμε άπό θέσεις-κλειδιά πιά και μεῖς νά ύπηρετήσουμε τό σύστημα. Τό τραγικό είναι ότι τό προοδευτικό γυναικείο κίνημα φαίνεται νά μήν νοιάζεται γιά τίποτα άλλο παρά μόνο γι' αύτό. Πώς θά πάρουμε όσο πιό γρήγορα γίνεται τήν "Ισάξια" μέ τόν άντρα θέση μας στή ζωή και πώς θά καλύψουμε τήν άπόσταση πού μᾶς χωρίζει απ' αύτούς. Είναι άπελπιστικό. Τί έχουμε νά κερδίσουμε έμεις οι γυναῖκες άπ' τήν άστική άναπτυξη γιά νά πρωτοστατήσουμε σ' αύτήν; Δέν τό νοιώθουμε ότι κάθε μέρα ή άστική κοινωνία μᾶς έξαθλιώνει δλογειότερο;

Τί έκανε ό καπιταλισμός γιά τήν "οίκογενετική μας εύτυχία", όπως βάφτισε τό προσωπικό μας κάτεργο; Ποιά άπό μᾶς μπορεῖ νά πεῖ ότι νοιώθει εύτυχισμένη, διολκηρωμένη ή έστω άνετα μέσα στό σπίτι "της". Και ποιά μπορεῖ νά ίσχυριστεῖ ότι καταφέρνει όσο κι άν προσπαθεῖ νά έξασφαλίσει μέσ' στό σπίτι εύτυχία και άνεση τουλάχιστον γιά τόν άντρα και τά παιδιά;

Ας τό παραδεχτούμε. Αύτά τά τελευταῖα χρόνια χορτάσαμε ψωμάκι. Τό δύσταστο, άφράτο, βρωμερό ψωμί, πού μᾶς μπουκώνουν, έτσι πού είμασταν λιμασμένοι. Υστερα μᾶς έδωσαν κι άλλες λιχουδιές. Γιά μᾶς τίς νοικοκυρές έφτιαξαν ώραίους τσελεμεντέδες μέ "παραδοσιακά" φαγητά, μέ γαλλική κουζίνα, μέ έξωτικά έδεσματα και ύπέροχα "κοκταΐλς". Εφτιαξαν άκόμα και είδικές γρήγορες συνταγές γιά "έργαζόμενες". Τά τραπέζια μας έγιναν πιό πλούσια. Γύρω άπό φορτωμέ-

νους "μπουφέδες" άπολαμβάνουμε πότε-πότε μιά άπ' τίς μεγαλύτερες συγκινήσεις τῆς μίζερης ζωῆς μας. Δυστυχῶς τελευταῖα θέλουν νά μᾶς κλέψουν κι αύτή τή χαρά. Μᾶς λένε τώρα γιά παχυσαρκία κι άρρωστιες πού φέρνει τό πολύ φαῖ. Μᾶς μιλάνε γιά αἰσθητική καί ίδεωδες βάρος. Ξεσηκώθηκε θόρυβος καί γιά τίς τεχνιτές τροφές καί τή χορτοφαγία. Τελευταῖα εἶναι πολύ τῆς μόδας ή λιτότητα. Ὁπωδήποτε τό στομάχι μας ζέρει ὅτι καί σ' αὐτό κουμάντο κάνουν τά άφεντικά. Πῶς θά μποροῦσε ἄλλωστε νάταν ἀλλιῶς σ' ἔνα κόσμο πού βλέπει τούς ἀνθρώπους σάν συναρμολογούμενες κοῦκλες; Πάνω στά μέλη μας ἔχουν πέσει λυσσασμένα οἱ κάθε λογῆς εἰδικοί καί ἀποφαίνονται σύμφωνα μέ τίς ἐντολές τῶν άφεντικῶν. Ἡ ὑπαρξή μας μέ τίς λειτουργίες τῆς (οἱ ἀνάγκες, τά ὄνειρά μας, οἱ σκέψεις μας, τά αἰσθήματά μας) κανονίζονται μέχρι τελευταῖα λεπτομέρεια ἀπ' τούς τεχνοκράτες τῆς ἔξουσίας.

Οἱ γυναικες καλούμαστε νά γίνουμε τά ἔκτελεστικά δργανα αὐτῆς τῆς κτλνωδίας. Πρέπει νά ταΐσουμε τήν οἰκογένειά μας, μέ τήν εύσυνειδησία μιᾶς ἐργοτατσόφρας. Πόσα δράματα ἃν δέν τούς ταΐσουμε ὅσο κι ὥπως πρέπει !! Πόσος ἀγώνας νά "ξωραΐσουμε" τό φτωχικό φαγητό κι ἃν είμαστε "πλούσιες" πόσος ἀγώνας νά ξεγελάσουμε τήν ἀδηφαγία πού τυραννάει κι ἐμᾶς. Τό φαῖ στρυφογυρίζει στίς καθημερινές μας σκέψεις, εἶναι ἡ καθημερινή ἀγγαρεία καί τό βάσανό μας. Κι ἔνα σίγουρο μέσο γιά νά βασανίζουμε καί τούς ἄλλους, πού εἶναι πάντα "ἀδύνατοι" ή "παχουλοί", ποτέ δέν ξέρουν μόνοι τους πόσο θέλουν νά φᾶνε. Κάπως ἔτσι ἀντιμετωπίζουμε καί τό δικό μας κορμί καί τούς ἄλλως ἀνθρώπους. Σακιά γιά γέμισμα ή γιά ἀδειασμα, δοχεῖα ἀδεια ή γεμάτα, χρήσιμα ή ἄχρηστα, θῆκες. Μισούμε τόν ἑαυτό μας. Δέν είμαστε μεῖς. Ὑπάρχουμε γιά ἄλλους. Ἐτοι μᾶς ἔκαναν. Τίποτα δέν μποροῦμε νά κανονίσουμε μόνες μας.

Είμαστε κι ὅλας τά δυστυχισμένα ξυπνητήρια, κουρδισμένα κι ἀποφασισμένα νά μεταφέρουμε τίς διαταγές τῶν άφεντικῶν. Κάθε πρωῖ δίνουμε τή μικρή ἄλλα ἀποφασιστική μάχη μας μέ τήν οἰκογένεια. Γιά τό σύζυγο ἐπιστρατεύονται ἴδιαιτερες τεχνικές, μέ τά παιδιά είμαστε πιό ἀγαρμπες. Ὁπωδήποτε ὅμως ὁ στόχος εἶναι ἱερός. Οἱ με-

γάλοι στήν "έργασία" τά παιδιά στό σχολεῖο. Κανεὶς δέν μπορεῖ νά ξεφύγει ἀπό τή "μοίρα" του.

Ἄφοῦ τούς σηκώσουμε, λοιπόν, ἐπιβλέψουμε τό καθώς πρέπει ντύσιμό τους, τό ἀπαραίτητο πλύσιμο καί τήν τουαλέτα τους, τούς ξεπροβούζουμε μέ τό πρωϊνό φιλί. (κυκλοφόρησε καί στήν Ἐλλάδα ἔνα ἔντυπο μέ δόηγίες μιᾶς ἀμερικάνικης ἑταρείας πρός τίς συζύγους γιά τήν ποιότητα καί τήν ἔνταση τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ τοῦ συζύγου κάθε πρωῖ). Εύτυχως, λοιπόν πού ἔψυγαν. Τώρα μέ τήν ἄνεσή μας μποροῦμε νά καθαρίσουμε τό σπίτι. "Αν δουλεύουμε, πρέπει κάποιο ἀπόγευμα νά τούς ἔξαποστείλουμε μέχρι νά τελειώσουμε μέ τήν καθαριότητα. Τό μικρό μας διαμερισματάκι χρισμένο ή ἀγορασμένο μέ αἷμα ή νοικιασμένο πανάκριβα, θέλει προσοχή. Εἶναι καί λεπτεπίλεπτο -τελευταία λέξη τής μόδας. Τζάμια, κρύσταλλα, μάρμαρα, εύαίσθητα χρώματα, παρκέ, θέλουν γιάλισμα, τρίψιμο, δέν ἀντέχουν ἀτσαλο ἄγγισμα, πάτημα, πιάσιμο. Τί ἀπαγοήτευση κάθε φορά πού ἔρχονται οἱ "βάρβαροι" καί ποδοπατᾶν καί ἀγγίζουν ἀσπλαχνα καταστρέφοντας τό ἔργο μας. Μήν πιάνεις, μήν μπαίνεις, μήν τραβᾶς, μήν ἀνοίγεις. Οἱ εύθυμογράφοι μέ κακεντρέχεια στέκονται στοργικοί δίπλα στίς ταλαιπωρημένες συζύγους, πού τούς κηνυγάμε μέ τά πιατάκια καί τό τασάκι. "Ουσο γιά τά παιδιά, δέν μπαίνει πρόβλημα. Καί οἱ δυό γονεῖς είμαστε σύμφωνοι, ὁ κάθε ἔνας ἀπ' τή σκοπιά του. Ο πατέρας θέλει ἡσυχία, γιά νά διαβάσει τήν ἔφημερίδα του καί νά ξεκουραστεῖ. Ἡ μάνα γιατί τό μιαλό τής δέν ἀντέχει ἄλλα ἐρεθίσματα. Γιατί κάθε τί πού κάνουν τά παιδιά ἀπειλεῖ ἀμεσα τήν τάξη πού πρέπει νά ἐπικρατεῖ στό σπίτι. Τό νερό, τά ψίχουλα, τά χαρτιά, τά παιχνίδια, τά χρώματα, τά χώματα, οἱ φωνές, ή κίνηση δέν μποροῦν νάχουν θέση μέσα στό σπίτι. Κάθε τί πού λέγεται καί γίνεται πρέπει νά περάσει ἀπό τόν ἔλεγχο τῆς μαμᾶς. Γι' αὐτό καί τό πιό πολυσύχναστο δωμάτιο εἶναι ή κουζίνα. Τήν ὥρα πού ή μαμά μαγειρεύει ή πλένει τά πιάτα, ἐπιβλέπει ἀπό κοντά τό διάβασμα καί τά παιχνίδια τῶν παιδιῶν. Μέσ' στόν ἀπίστευτα μικρό χῶρο τῆς κουζίνας μαζί μέ τήν κουζινίλα καί τά σκουπίδια, συνυπάρχουν ή ζωή τής μάνας κι ή ζωή τῶν παιδιῶν μέ τίς μικρές "ἀτασθαλίες" πού τούς ἐπιτρέπονται. Οἱ ἄλλοι χῶροι εἶναι πιό "ἱεροί". Ἡ τουα-

λέττα είναι στενή κι άκατάλληλη για τά παιδιά." Αλλωστε δέν μπορεῖ νά πάει έκει κανείς παρά μόνο για "σιχαμένες" άναγκαιότητες ή άπαγορευμένα παιχνίδια. Κι είναι άλληθεια κι όλα, πώς, δύο κι αν τήν καθαρίσεις βρωμάει. Τό δωμάτιο τῶν γονιών είναι άπαγορευμένο κι άπωθητικό καί τά παιδιά διαιτούνται τή μπαγιατισμένη "άκολασία" του. Τά δικά τους δωμάτια; Οι ήλιθιοι παιδικοί πίνακες, τά "χαριτωμένα παιδικά ξηπιλα δέν μποροῦν νά σώσουν τήν κατάσταση". Τό παιδικό δωμάτιο είναι για τό παιδί ή φυλακή τής φυλακῆς. Μέσ' στή "χαρούμενη καί ζεστή" του άτμοςφαιρα ύποχρεώνται νά μελετήσει πράγματα πού κανείς δέν τό ρώτησε αν τό ένδιαφέρουν καί νά κοιμηθεῖ. Τ' ονειρό του είναι νά κάτσει μέ τούς μεγάλους δηλ. τόν πατέρα καί τούς ξένους στό σαλόνι, πού είναι ο έπισημος χώρος τοῦ σπιτιού. Τό σαλόνι είναι μεγάλο καί γίνεται όλο καί μεγαλύτερο. Τό "λίβιγκ-ρούμ" είναι πολύ τής μόδας καί καταβροχθίζει όλο καί περισσότερα άπό τά λίγα τετραγωνικά πού άνήκουν σ' ένα διαμέρισμα. Είναι κομψό καί προσεγμένο, ή μόστρα τοῦ σπιτιού μας. Μόνο οι πολύ-πολύ φτωχοί δέν κατάφεραν άκομα νά άποκτήσουν ένα σαλονάκι. Είναι φυσικό λοιπόν νά τό προσέχουμε πολύ. "Αλλωστε ποτέ δέν μάθαμε σέ φιλικούς χώρους. Άπο τότε πού γεννηθήκαμε περιφέρουμε τά σώματά μας σέ έχθρικούς καί άφιλόξενους χώρους, πού δέν τούς διαμορφώσαμε έμεις. Ή άρχιτεκτονική τῶν διαμερισμάτων δέν έκφράζει μόνο τήν άπληστία τῶν έργολάβων καί τῶν βιομηχάνων.

Μέσα στό φιλόξενο τάχα χώρο τοῦ σπιτιού πρέπει νά βρίσκουμε τήν έλευθερία καί τή ζεστασία πού μᾶς στερεῖ ή μεγαλούπολη. "Οσοι περνοῦν τήν περισσότερη μέρα τους έξω άπ' τό σπίτι στήριξαν πολλές έλπιδες φτιάχνοντας ένα ζεστό σπιτικό. "Οσοι ζοῦμε κάτω άπ' τή στέγη του, οι γυναίκες καί τά παιδιά, δέν σκεφτόμαστε τίποτ' άλλο σχεδόν παρά πώς θά φύγουμε έξω. Ή ζεστή φωλιά είναι ένα κελί στήν άπέραντη φυλακή μας. Ή σκόνη, ή βρώμα, ή άπάθεια, ή σκληρότητα κι ό άτομικισμός μπαίνοβγαίνουν άδιαφορώντας για τίς σφιχτά κλειδωμένες πόρτες μας. Δέν μπορεῖ πιά νάχουμε αύταπάτες -τουλάχιστον οι νοικοκυρές-. Τό ονειρό τής εύτυχισμένης οίκογένειας γκρεμίζεται. Θάταν χρήσιμο τουλάχιστον νά γκρεμίζαμε τούς τοίχους πού μᾶς

κρύβουν τήν άλήθεια. "Οσο ύπάρχουν θά σημαδεύουμε χωρίς οίκτο τόν αντρα καί τά παιδιά μέσα στό διαμέρισμα.

Μέσα μας παραφυλάει τό κτήνος μέ τό ξεσκονόπανο. "Οσες είμαστε "δυναμικές" μποροῦμε νά περάσουμε τή ζωή μας διαπαιδαγώντας μέ τή βία τόν αντρα στό μοντέρνο πρότυπο τοῦ μοιράσματος τῶν "οίκιακῶν καθηκόντων", οπως μοιραζόμαστε τελευταῖα τίς "οίκονομικές εύθυνες", τά "προσωπικά δικαιώματα" καί τίς "σεξουαλικές πρωτοβουλίες". Μέσα σ' αύτόν τόν άγωνα -πού μπορεῖ νάναι "νικηφόρος"- είναι σίγουρο ότι μποροῦμε νά έξασφαλίσουμε τό άστραφτερό λευκό κελί μας, μόνες ή μέ κάποιο "χειραφετημένο σύντροφο".

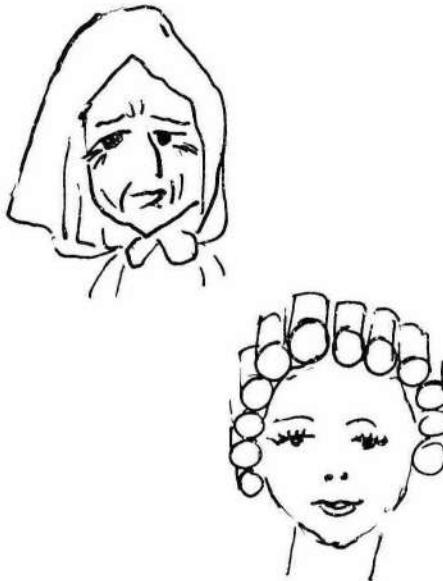
"Η τηλεόραση θά μᾶς "συνδέει" μέ τόν έξω κόσμο. Τό τέρας τοῦ άπρόσωπου κρατικοῦ μηχανισμοῦ, έντσχυμένο άπ' τήν παντοδύναμη τεχνολογία τό νοιώθουμε ήδη νά μᾶς περισφύγει - τό νοιώθουμε άλήθεια; Ή άστική βία ξεγελώντας μας μέ χίλια δύο μπιχλιμπίδια χώθηκε υπουλσ παντού. Τώρα άποχαυνωμένους μᾶς άπειλει υπουλα καί άπροκάλυπτα. Κι δύο πιό φτωχός κι έξαθλιωμένος είσαι τόσο πιό εύκολο είναι νά μήν πάρεις είδηση τίποτα ή νά μένεις μ' έκπληκτα μάτια καί σταυρωμένα χέρια. Ή νά προσπαθήσεις νά έπιβιώσεις μ' όποιοδήποτε τρόπο.

"Εξαθλιωμένες καί φοβισμένες είμαστε οι γυναίκες. Ξεγελασμένες σ' άλλες μας τίς παραδοσιακές έλπιδες. Σκληρές κι άπελπισμένες στίς σποραδικές μας προσπάθειες για τά δύναμη.

"Η άρνηση παραμονεύει σέ κάθε μας βήμα. Δέν ύπάρχει πιά χώρος για τή ζωή ούτε μέσα, ούτε έξω άπ' τό σπίτι. Κι όλο μᾶς παρακαλοῦν. Γυναίκες πού χαρίζετε τή ζωή, παλέψτε για τή ζωή. Μήν άρνιέστε τήν άνθρωπιά, τήν άγάπη, τήν μητρότητα, τήν οίκογένεια. Μᾶς δίνουν συμβουλές άπ' τίς έφομερίδες, τά περιοδικά, τήν τηλεόραση, τίς σχολές γονέων. Μᾶς παραχωροῦν "σεξουαλική άπελευθέρωση" άντισυλληπτικά (μέ μέτρο ή καλύτερα έκτρωσεις). Μᾶς δίνουν έπιδόματα γάμου καί μητρότητος. Μᾶς ύπόσχονται άναγνώριση καί συνταξιοδότηση τής νοικοκυρᾶς. Μᾶς προσφέρουν τήν πολυδιαφοριμένη τροποποίηση τοῦ "οίκογενειακοῦ δικαίου".

Εύχαριστοῦμε τά άφεντικά μας, πού κάθε φορά πού κάτι δέν πάει καλά μᾶς θυμούνται. Εύχαριστοῦμε καί τίς προνομιούχες άδελφές μας πού έπιδιώκουν "βελτιώσεις" για χάρη μας.

‘Η κοινωνία σας μᾶς έχει βάλει γερό φίμωτρο νά μή μπορούμε ούτε κι αύτή τή φορά νά ποῦμε ή νά κάνουμε κάτι.
 ‘Ωστόσο πρέπει νά βουλώσουμε τίς σιχαμένες ύποκριτικές φωνές τῶν ἀφεντικῶν μας. Πρέπει νά γκρεμίσουμε τά σάπια στόματα πού λέν στούς ἄλλους, μέ τό ἀζημίωτο, τί πρέπει νά κάνουν κάθε φορά. Δέν γίνεται νά συνεχίσουμε νά μή σκεφτόμαστε καί νά μήν ἀποφασίζουμε γιά μᾶς.
 ‘Αλλωστε κι ἔτοι ἀλυσοδεμένες είμαστε πιό μπροστά ἀπ’ τά “προοδευτικά” σας σχέδια. ‘Η ζωή συνεχίζεται...’

π “απλαγή”

ΣΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Τά τελευταῖα 20 χρόνια ή ‘Ελλάδα ξπαψε νά εἶναι μιά ἀγροτική χώρα*.

‘Η σύνθεση τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ της ἀντιστοιχεῖ τό 1964 περίου μ' αὐτήν πού εἶχαν οἱ ἀναπτυγμένες ἀστικές χῶρες στό τέλος τοῦ περασμένου αἰώνα. “Ομως ή ἀλλαγή στή σύνθεση ἔγινε μέ μεγάλη ταχύτητα, ἔτσι πού ή ζωή μας ἄλλαξε ριζικά. Μποροῦμε νά ποῦμε δτι ἔχουμε μιά ραγδαία ἀστικοποίηση. Μέ τήν ἀπογραφή τοῦ '71, δ ἀστικός πληθυσμός εἶναι τό 52% τοῦ συνολικοῦ, ἐνώ στό κέντρο κατοικεῖ τό 290/οο. Σίγουρα στήν καινούργια ἀπογραφή, δ ἀστικός πληθυσμός θά έχει αύξηθει σημαντικά.

Οι οἰκονομικές αύτές μεταβολές ἄλλαξαν ριζικά καί τήν ἑλληνική οἰκογένεια, τήν ἐκσυγχρόνισαν. Σήμερα οἱ περισσότερες οἰκογένειες εἶναι πυρηνικές στριμωγμένες μέσα σέ κάποιο δυάρι πολυκατοικίας ή σέ κάποια αύθαιρετο στά περίχωρα τῆς πρωτεύουσας, πολλές φορές, χωρίς τίς στοιχειώδεις ἀνέσεις. “Ομως, ἀκόμα καί στά ἀγροτικά νοικοκυριά, χάρη στόν ἔξηλεκτρισμό**, γενικεύτηκε ή χρήση εἰδῶν πολιτισμοῦ***

* Οἰκονομικά ἐνεργός πληθυσμός		
	1960	1960
Γεωρ. 64%	55%	28,4%
Βιομ. 15%	20%	30,3%
Υπηρ. 21%	25%	41,3%

*** 'Ιδιωτ. αύτοκ/τα ἀνά 1000 κατοίκ. 1962=6, 1978=71
 Τηλέφωνα " " " 1962=36, 1978=266
 Συσκευές τηλεορ." " " 1977=170

** Κατανάλωση ἡλεκτρ. ἐνέργειας κατά κεφαλή (ΚΒΩ κατ' ἔτος)

1962= 282, 1978= 1.934

"Αλλαζε άκόμα και ή διατροφή μας*. Έτσι, ένω τό 1962 ξοδεύαμε γιά εεδη διατροφής τό 49% τῶν χρημάτων μας, τό 1978 ξοδεύουμε τό 35,9%.

"Όλα αύτά είναι φανερό δτι είχαν έπιπτώσεις και στόν τρόπο πού σκεφτόμαστε και άντιμετωπίζουμε τά πράγματα. "Αν και οι περισσότερες οίκογένειες μέ τόν πόδι, πατοῦν στό χωριό και μέ τάλλο στή πόλη, τό χωριό τό βλέπουν μέ άποστροφή, μιά και τούς θυμίζει τή φτώχια και τή μιζέρια τῆς προηγούμενης ζωῆς τους. Αύτό πού πραγματικά τούς τραβᾶ είναι ή μεγάλη πόλη, μέ τίς δυνατότητες πού φαίνομενικά μπορεῖ νά προσφέρει. Ξεχνᾶν λοιπόν τό χωριό, τίς ρίζες τους, άρνιούνται τή γλώσσα τους, προσαρμόζονται στό νέο τρόπο ζωῆς.

Τό δόγμα "άνήκομεν είς τήν Δύσιν" δέν ίσχυει μόνο γιά τήν έξωτερη μας πολιτική, άλλα διαπερνᾶ δλους τούς τομεῖς τῆς καθημερινότητας. Τό πρότυπο τῆς έλληνικής οίκογένειας είναι οί "ξένοι". Ή τηλεόραση, τά σούπερ-μάρκετ, τά I.X., τά πλυντήρια, οι ήλεκτρικές σκούπες, οι χύτρες ταχύτητας είσεβαλλαν στή ζωή μας και κάνουμε τ' αδύνατα δυνατά, δέν τά έχουμε, γιά νά τά άποκτήσουμε. Βέβαια αύτό δέν είναι καθόλου ασχημο, μιά και είναι μιά πρόοδος, σέ σχέση μέ αύτό πού είχαμε." Ισως θαμπωμένοι από τήν τόσο γρήγορη άλλαγή, δέν άνακαλύψαμε άκόμη τήν άπανθρωπιά και τήν άπομόνωση τῆς κατανάλωσης.

Μέσα σ' αίτό τό κλίμα έντάσσεται και ή άλλαγή στό οίκογενειακό δίκαιο. Τό παλιό, διαμορφωμένο πάνω στό πρότυπο μιᾶς άγροτικής οίκογένειας (προίκα, "τιμή", δύσκολο διαζύγιο) δέν έξυπηρετεῖ τίς σύγχρονες άνάγκες Οι άλλαγές πού προτάθηκαν από τήν 'Επιτροπή Γαζή έχουν γιά πρότυπο τό ζευγάρι δύο έργαζομένων συζύγων άστων, ένω τό προηγούμενο, όπως είπανε, μποροῦμε νά τό χαρακτηρίσουμε σάν "τό γάμο τῆς νοικοκυρᾶς". Τό προτεινόμενο σχέδιο είναι σύμφωνο μέ δ, τι έπαρχει στή καπιταλιστική Δύση, μή παραβλέποντας δτι οί άλλαγές

στήν οίκογενεια, δέν έπιφέρουν αύτόματα και άλλαγές στήν ίδεολογία τῶν άνθρωπων, γι' αύτό και διατηρεῖ άρκετά συντηρητικά στοιχεῖα. (έξωγαμα, μοιχεία). Σ' αύτό τό σημεῖο έντάσσεται και ή διαμάχη μέ τό ύπουρ - γενο γιά τό άν διατρας θά είναι ή κεφαλή τῆς οίκογένειας ή οχι.

Τό παράδοξο σ' άλα αύτά είναι, πώς ένω τά κόμματα και οί γυναικεῖοι φορεῖς πού άνήκουν στήν 'Αντιπολίτευση στηλιτεύουν καθημερινά τήν έξωτερη πολιτική τῆς κυβέρνησης και τό "άνήκομεν είς τήν Δύσιν", στό θέμα τού οίκογενειακού δικαίου, οι φορεῖς τῆς άλλαγῆς έλάχιστα έχουν νά προτείνουν. Μερικές βελτιώσεις πάνω στήν είσηγηση τῆς 'Επιτροπής Γαζή (κοινοκτημοσύνη τῆς περιουσίας ή οχι;) και σέ γενικές γραμμές τό άποδέχονται και τό βλέπουν σάν ένα βήμα μπροστά. Φαίνεται πώς ο χώρος τῆς καθημερινότητας, τῆς οίκογένειας, ο ίδιωτικός χώρος σάν νά μήν έχει καμιά σχέση μέ τήν πολιτική και τίς έπιλογές πού θά γίνουν. Άλλως δέν έξηγειται, γιατί ένω ύπάρχουν προτάσεις συγκεκριμένες γιά τά θέματα, άντιθετες μέ τίς έπιλογές τῆς δεξιᾶς και τού καπιταλισμοῦ, στό συγκεκριμένο θέμα άποδέχονται ένα άστικό-πρότυπο οίκογένειας, πού έρχεται σέ παντελή άντιθεση μέ τίς περί σοσιαλισμοῦ διακρύζεις τους. Έκτός και άν μποροῦμε νά είμαστε σοσιαλιστές, γιά τά "σπουδαῖα" πράγματα (NATO, EOK, ΒΑΣΕΙΣ), άλλα στή καθημερινή μας ζωή, στήν οίκογένεια, στίς προσωπικές μας σχέσεις, αύτό έχει έλάχιστη ή καμιά συμασία.

"Οχι βέβαια πώς πιστεύουμε δτι οί νόμοι μποροῦν ν' άλλαξουν τή ζωή μας, άλλα θάταν μιά καλή εύκαιρια νά μιληθοῦνε μερικά πράγματα, ν' άρχισει μιά κουβέντα, μιά "ζήμωση" πού θά κέρδιζε πολλές γυναικες και θά τούς έδινε τή δυνατότητα νά παλέψουν γιά κάτι προσωπικό και ταυτόχρονα τόσο πολιτικό, δσο ή οίκογένεια.

Τώρα πραγματικά γιά ποιά πράγματα πρέπει νά παλέψουμε;

Τό οίκογενειακό δίκαιο περιλαμβάνει 4 κεφάλαια: Προσωπικές σχέσεις τῶν συζύγων - περιουσιακές σχέσεις, σχέσεις γονιών και παιδιών, και τέλος, τό διαζύγιο.

*	1950	1970
Λευκάματα	1/4	1/2
Δημητριακά	1/2	1/10

Μιά άπό τίς προτάσεις (τοῦ γυναικείου τμήματος τῆς Κ.Ε. τοῦ ΚΚΕ) εἶναι ἡ ἐνοποίηση τῶν δύο πρώτων κεφαλίων, μέ τό γενικό τίτλο "Οἱ ἐκ τοῦ γάμου σχέσεις τῶν συζύγων". Τό σκεπτικό εἶναι ὅτι "ἀπό τῇ φύσῃ τους πολλές ἀπ' αὐτές τίς σχέσεις ἔχουν καὶ προσωπικό καὶ περιουσιακό χαρακτῆρα ταυτόχρονα" (Ριζ. 17.2.80). Δεχόμαστε δηλ., χωρίς συζύτηση, ὅτι οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ οἰκονομικά συμφέροντα τους εἶναι ἀλληλένδετα. Αὐτό βέβαια εἶναι ἀλήθεια γιά μιά κοινωνία πού ζεινώντας ἀπό τὴν παραγωγή ἐμπορευμάτων, ὅλα τὰ πράγματα, ἀκόμα καὶ οἱ ἀνθρωποι τείνουν νά γίνουν ἐμπορεύματα- ἀν δέν ἔχουμε γίνει κι ὅλας- καὶ ὅτι βρίσκουμε σωστό νά εἶναι ἔτσι καὶ μάλιστα νά γραφοῦν καὶ στὸ νόμο μαζί, γιά νά διευκολυνθεῖ ἡ κατάσταση.

Σύμφωνα μέ τὴν εἰσήγηση τῆς Ἐπιτροπῆς Γαζῆ, ἡ προίκα καὶ ὅλα τὰ ἄρθρα πού ἀναφέρονται σ' αὐτήν καταργοῦνται. "Ἐτσι ὁ πανάρχαιος αὐτός θεσμός, τώρα μιά καὶ οἱ συνθῆκες ἀλλάζουν (-ἀστικοποίηση-) καταργεῖται γιατί εἶναι πιά ἄχρηστος. Στὴν πράξη δμως ἡ πρόκα λειτουργεῖ ἀκόμα καὶ ὑπάρχει μέ διαφοροποιημένα δμως τά κριτήρια, κυρίως στὴν ἐπαρχία (ἔρευνα Ἐλευθεροτυπίας), ἀν καὶ γιά τὰ ἀστικά κέντρα πρέπει νά ἴσχυει ἡ γνώμη τοῦ Γαζῆ, (Βῆμα, συνέντευξη 12.12.79) πού πιστεύει ὅτι ἡ πρόκα γίνεται "γιά λόγους "νόμιμης" φοροδιαφυγῆς, ἐπειδή ἴσχυουν χαμηλώτερα ἐπίπεδα φόρων".

Τό παράδοξο εἶναι πώς ἀπέναντι σ' αὐτά τὰ προβλήματα τά μεταβατικά πού ἀντιμετωπίζει ὁ καπιταλισμός, οἱ Ἑλληνίδες ἐπιστημόνισσες προτείνουν: "στὴ θέση τῶν καταργημένων διατάξεων τῆς προίκας νά μποῦν διατάξεις πού θά καθωρίζουν τὴν ὑποχρέωση τῶν γονέων γιά συμπάρασταση στὰ παιδιά τους, ὑλική καὶ ἡθική, ἀνεξάρτητα ἀπό τό φύλο τους."

Εἶναι ἀλήθεια πώς ὁ ἀτομισμός εἶναι ἡ βασική ἰδεολογική ἀρχή τοῦ καπιταλισμοῦ. Ἡ ἀτομική πρόοδος, ἡ προκοπή,

συνδυάζονται μέ τίς ἀρχές τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας.

Μ' αὐτό τό σκεπτικό καὶ τὰ παιδιά πού γεννᾶμε εἶναι δικά μας, κάτι σάν περιουσία μας καὶ ἐμεῖς θά πρέπει ἀποκλειστικά νά φροντίσουμε γι' αὐτά. "Ομως γιά ποιόν καὶ γιατί γεννᾶμε παιδιά; Ποιόν ἔξυπηρετεῖ καὶ πόσο κερδίζει ὁ βιομήχανος καὶ τό κράτος ἀπό τά νέα μέλη τῆς

κοινωνίας, πού μέ τόσες θυσίες καὶ κόπους μεγαλώνουμε καὶ μορφώνουμε; Πόσο δικά μας εἶναι τά παιδιά; Εἶναι μέλη μιᾶς κοινωνίας ἢ ἀτομική περιουσία τῆς οἰκογένειας; Κι ἂν εἶναι ἔτσι νά πληρώσουν οἱ βιομήχανοι τά ἔξιδα τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῶν σπουδῶν τους, μιά καὶ κεῖνοι θά τά χρησιμοποιήσουν αὔριο στά ἐργοστάσιά τους, ἢ τό κράτος, ἀφοῦ μέ τήν "ἐλεφαντίαση" του ἀπορροφᾶ σχεδόν τό μισό τοῦ οἰκονομικά ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ.

Προτείνεται ὁ πολιτικός γάμος (Ριζ. 17.2.80), καὶ πραγματικά αὐτό εἶναι κάτι πού σίγουρα ἔνα σύγχρονο ἀστικό κράτος τό ἀποδέχεται. "Ἀν διατηρεῖται στὴν Ἐλλάδα εἶναι γιατί ἡ ἀστικοποίηση εἶναι σχετικά πρόσφατη καὶ ἔπειδή, στὴν ἀρμοδιότητα τῆς ἐκκλησίας ἀνήκαν ὅλα τά σχετικά μέ τό γάμο, τά διαζύγια καὶ τίς κληρονομιές, μέχρι πού φτιάχτηκε γιά πρώτη φορά τό Οἰκογ. Δίκαιο ἐπί Μεταξᾶ. Τό πρόβλημα δέν εἶναι βέβαια ὁ πολιτικός γάμος, ἀλλά αὐτός καθαυτός ὁ θεσμός. Πόσο ἄραγε θάμαστε πιό εύτυχισμένες ἀν δέν πάμε στὴν ἐκκλησία; Θά πάψουν ὅτι ἀνθρωποι νά ζεικόβονται ἀπό τὴν κοινωνία, νά γίνονται ἴδιωτες; "Η, μήπως εἶναι οἱ συγκεκριμένοι ρόλοι πού ἀναλαμβάνουμε, πού εἶναι κόντρα στὴν εύτυχία μας, πού μᾶς συνθλίβουν καὶ ἔξυπηρετοῦν μόνο τό κοινωνικό κατεστημένο; Στὴν ἴδια λογική ἐντάσσεται καὶ τό θέμα μέ τά ἔξωγαμα. "Αν καὶ ἡ μάνα καὶ ἡ μητρότητα θεοποιοῦνται -γιά ν' ἀποσπαστοῦν ἀπ' τὴν πραγματικότητα- δμως ὅταν γίνουμε μάνες χωρίς νόμιμο γάμο, δέν ὑπάρχουμε κοινωνικά, θά πρέπει νά ἔξαφανιστοῦμε. Δέν βγαίνει τίποτα λοιπόν ἀν τά ἔξωγαμα τά ὀνομάσουμε: "φυσικά τέκνα", ἀλλά θά πρέπει νά ἔξηγήσουμε τίς ρίζες πού στηρίζεται ὅλη αὐτή ἡ μυθολογία. "Εξ ἄλλου δέ θάναι παράδοξο νά τό κάνουν ἀκόμα κι αὐτό -νά τό δεχτοῦν δηλ.- μέ τὴν ὑπογεννητικότητα (μιά λέξη πού χρειάζεται συζήτηση) πού ὑπάρχει τούτη τή στιγμή, ἀν βασικά κινδυνέψουν τά ἀφεντικά ἀπό τὴν ἔλλειψη χεριών. Συνέντευξη Γαζῆ στό Βῆμα (12.12.79) πού λέει ὅτι πρέπει νά γίνει "ρύθμιση τοῦ θέματος τῶν ἔξωγάμων, ὥστε νά διευκολυνθοῦν οἱ γεννήσεις".

"Ακόμα καὶ τὴν οἰκογένεια θά διαλύσουν ὅταν καὶ ὅποτε θά πάψει νά τούς ἔξυπηρετεῖ.

· Υπάρχει κίνδυνος τούτη τή στιγμή νά μετατραπεῖ ή ὅλη ἴστορία σέ διαμάχη, ἀνάμεσα στήν κυβέρνηση και τά γυναικεῖα σωματεῖα γιά τό περιβόητο ἄρθρο 1387* πού δρίζει τόν ἄντρα σάν κεφαλή τῆς οἰκογένειας. Θά εἶναι ἄραγε μεγάλη νίκη γιά μᾶς τίς γυναικεῖς δταν λεύψει αύτό τό ἄρθρο**, μιά και οι σύζυγοι θά μποροῦν ἀπό κοινοῦ νά ἀποφασίζουν; Τί πρᾶγμα; "Οτιδήποτε ἀφορᾶ τό συζυγικό βίο. Δηλαδή; "Οχι βέβαια τί θά τρῶν, γιατί αύτό τό ἀποφασίζει τό ἀφεντικό. Οὕτε τί θά φορᾶνε, ἔξαρτατα ἀπό τήν κοινωνική τους θέση. Μποροῦν π.χ. νά ἀποφασίζουν ἄν θά δουλέψουν τήν ἀδειά τους ή θά κάτσουν σπίτι. "Ισως ἀκόμα οὔτε κι αὐτό. Πιθανόν πόσες περικοπές και σέ ποιά πράγματα θά γίνουν ἀπ' τίς τρέχουσες ἀνάγκες. Τί ἄλλο μποροῦν ν' ἀποφασίζουν οι ἄνθρωποι σήμερα; Ἀκόμα κι ὁ ἐλεύθερος χρόνος μας τείνει νά ρυθμιστεῖ δλοκληρωτικά σέ ἐμπορευματική βάση (ποδόσφαιρο, τηλεόραση, ἀπαγορεύσεις Ι.Χ.). Δέν ἔχουμε δικαιώμα οὔτε πότε θά κάνουμε ἔρωτα ν' ἀποφασίσουμε. Συνήθως ἄν δέν εζμαστε κουρασμένοι κάθε Σάββατο - τ' ἀφεντικά δέν τ' ἀπαγορεύουν-, μιά κι ή Κυριακή εἶναι ἀργία. Πάντως ὁ νόμος θά τό λέει καθαρά " "Οτι ἀφορᾶ τό συζυγικό βίο". Καί φυσικά αύτές οι ἀποφάσεις δέν πρέπει νά ἐμποδίζουν "τήν ἐπαγγελματική δραστηριότητα και τή σφαίρα τῆς προσωπικότητας τῶν συζύγων". Οι ἄνθρωποι πρέπει νά δουλεύουν και σήμερα μέ τίς ἀνάγκες πού ὑπάρχουν - σέ πολλά ζευγάρια - δουλεύουν και οι δυό. Εἶναι κι αύτό ἀπαραίτητο. Οι ἀνάγκες τῆς παραγωγῆς ή τῶν μονωπαλίων ντύνονται μέ ἔνα ὡραῖο περίβλημα, ἐπαγγελματική δραστηριότητα. Θυμίζει τά τυλιγμένα μέ πολύχρωμο χαρτί κουτιά στίς βιτρίνες τῶν μαγαζιῶν. · Ἐπαγγελματική δραστηριότητα, ἄγχος, ἀνασφάλεια, ἀνία, κούραση, μονοτονία, ἔλλειψη δημιουργίας, τρέξιμο, ἄντα-

* 'Ο ἀνήρ εἶναι ή κεφαλή τῆς οἰκογένειας και ἀποφασίζει περύ παντός ὅ, τι ἀφορᾶ τόν συζυγικόν βίον"

**.Στή θέση του προτείνεται νά ρυθμίζουν καί οι δύο σύζυγοι ἀπό κοινοῦ ὅ, τι ἀφορᾶ τόν συζυγικόν βίον καί δταν πρέπει αύτές ού ἀποφάσεις νά παραβιάζουν τήν ἐπαγγελματική δραστηριότητα καί τή σφαίρα τῆς προσωπικότητας τῶν συζύγων.

γωνισμός. Κάνεις δέν πρέπει ν' ἀπασχολεῖται ἀπό τέτοιες λαμπρές ἀνθρώπινες, εύχάριστες δραστηριότητες. Κι ούτε νά παραβιάζεται ή σφαίρα τῆς προσωπικότητας τοῦ συζύγου, δταν ή "ἀσφάλεια" ξέρει τί φαιντρῶμε καί ποιά φιλενάδα εἶχε ὁ γυιός μας πρίν δυό μῆνες, δταν ή τηλεόραση μπορεῖ νά σοῦ καρφώσει ἰδέες στό μυαλό, νά σοῦ ἐπιβάλλει θελήσεις, νά σοῦ δώσει τήν κληροφόρηση πού ἐκείνη κρίνει σωστή, δταν σοῦ καθορίζουν τή ζωή, τή σκέψη, δταν σοῦ ἀπαγορεύουν νά θέλεις. Γιά ποιά προσωπικότητα μιλᾶνε οἱ φιλελεύθεροι νομοθέτες μας;

Σέ καμιά περίπτωση βέβαια δέν ύποστηρίζουμε δτι πρέπει δ ἄντρας νά εἶναι ή κεφαλή τῆς οἰκογένειας- (γιά δσους κακόπιστους), ἀλλά δτι πρέπει νά μιλήσουμε ἀνοιχτά και νά ποῦμε πῶς και γιατί ὑπάρχει αύτή ή κεφαλή, ποιός τήν φτιάχνει, τί φταιέι τέλος πάντων, γιά νά μπορέσουμε νά βροῦμε μιά ἄκρη, ἀλλιῶς πελαγοδρομοῦμε. Εἶναι ἀλήθεια πῶς δέν μποροῦμε ν' ἀρνηθοῦμε τά "ἀστικά -καπιταλιστικά ἀγαθά", ἀλλά θταν ἔγκλημα νά σταθοῦμε σ' αύτά. "Αν μέ νομικές διτάξεις προσπαθήσουμε ν' ἀντιμετωπίσουμε τήν κατάσταση και νά δώσουμε "ἰσοτιμία στίς γυναικεῖς", ἄν πιστεύουμε δτι ἀνήκει στίς "βαθιές ἀλλαγές" τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου τό νά κρατοῦν οι γυναικεῖς τό ἐπίθετό τους, ή ή πατρική ἐξουσία ν' ἀντικατασταθεῖ μέ τήν "γονική μέριμνα" δέν θά μπορέσουμε νά πετύχουμε τίποτα. Στήν πραγματικότητα ή κατάσταση θά μένει ἔδια, δσο διάστημα οι κοινωνικές συνθήκες και καταστάσεις παραμένουν στίς ἔδιες βάσεις και ἀναπαράγονται μέσα στήν οἰκογένεια μαζί μέ τά νέα μέλη της.

'Απ' δλα τά παραπάνω βγαίνει τό συμπέρασμα δτι ή "ἡγεσία" τοῦ Δημοκρατικοῦ γυναικείου κινήματος δίνει πολλή μεγάλη σημασία στίς νομοθετικές ἀλλαγές. Δέν παίρνει ύπ' ὄψη της δημοσίου τό κράτος, τίς διακρηρύξεις και τά αἰτήματα τῶν γυναικῶν, ούτε τίς ἀνάγκες μας.

"Ομως δέν παίρνει ύπ' ὄψη του τίς ἀνάγκες κανενός. Μένουν μόνο οι σκοπιμότητες και τά σχέδια τῶν ἀφεντικῶν Αύτή τή στιγμή θέλουμε νά δείξουμε στούς Εύρωπαίους συνεταίρους ἔνα προσωπεῖο προοδευτικότητας. Και θέλουμε κυρίως νά κάνουμε μερικές τονωτικές ἐνέσεις σ' ἔνα θεσμό πού κλονίζεται.

Στήν προσπάθεια αύτή καί τά γυναικεῖα σωματεῖα πλειοψηφοῦν σέ έφευρέσεις πού θά κάνουν πιό έλκυστική τήν ίδέα τοῦ γάμου, όπως π.χ. τήν ἀναγνώριση τοῦ συναινετικοῦ διαζυγίου, γιατί "πιστεύει ότι περισσότεροι ἀνθρώποι θά τόν ἀποδέχονται, ὅταν θά ξέρουν πώς δέν εἶναι ἀδιάρρητος".

Εἶμαστε τυφλωμένες οἱ γυναῖκες; Αύτά τά σωματεῖα ἐκφράζουν καί ἀποδέχονται τήν ἀρσενική ἰδεολογία μέσα στά ἀριστερά κόμματα; "Ἡ ἔδω φαίνεται πιό καθαρά ἡ δύναμη τῆς ἀστικῆς ἰδεολογίας μέσα στά ἀριστερά κόμματα; Πῶς βγαίνουν ἄραγε αὐτές οἱ ἀπόψεις; Ἐκφράζουν ἐμᾶς τίς γυναῖκες, όπως ἴσχυρίζονται ἡ Συντονιστική 'Ἐπιτροπή τῶν 16 γυναικαίων σωματείων, τά "μαζικότερα" πού ὑπάρχουν στήν Ἑλλάδα";

"Ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μιά βαθειά διαδικασία πού ξεκινᾶ σέ συλλογική βάση καί λειτουργεῖ καί σέ ἀτοπικό ἐπίπεδο, ἐπιδρώντας στό σύνολο καί δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τίς ἀστικές μποῦρδες τῆς ἀτομικῆς πρόσδου καί "χειραφέτησης".

"Ἄς σκεφτοῦμε -τελικά- τί εἶμαστε. Τί θά θέλαμε; Τί ζητάμε; Ποῦ βαδίζουμε; "Ἄς χτυπήσουμε τήν ἀπανθρωπιά.

Εἶναι καιρός ν' ἀρχίσουμε μιά κουβέντα. "Ἄσχετα ἀπό τήν τύχη τῶν προτάσεων τῆς 'Ἐπιτροπῆς Γαζῆ, εἶναι καιρός νά στεφτοῦμε γιά τά πράγματα πού μᾶς καῖνε.

